

RAPORT Z WIZYTACJI (ocena programowa)

dokonanej w dniach 13-14 czerwca 2015 roku na kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzonym w ramach obszaru *nauk społecznych*, obszaru *nauk przyrodniczych* oraz obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu

przez zespół oceniający Polskiej Komisji Akredytacyjnej w składzie:

przewodniczący: prof. dr hab. Wanda M. Gaczek – członek PKA
członkowie:

- prof. dr hab. Łucja Tomaszewicz – członek PKA
- prof. dr hab. Krzysztof Prusik – ekspert PKA
- mgr Beata Sejdak – ekspert PKA – ekspert formalno-prawny
- Tomasz Kocoł – przedstawiciel Parlamentu Studenckiego RP

Krótką informacją o wizytacji

Ocena jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzonym na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu została przeprowadzona z inicjatywy Polskiej Komisji Akredytacyjnej w ramach harmonogramu prac określonych przez Komisję na rok akademicki 2014/2015. PKA po raz drugi oceniała jakość kształcenia na kierunku w związku z upływem okresu obowiązywania oceny pozytywnej wyrażonej w Uchwale Prezydium PKA nr 401/2009 z dn. 21.05.2009 r. (**Załącznik nr 3**).

Wizytacja została przygotowana i przeprowadzona zgodnie z obowiązującą procedurą. Zespół Oceniający PKA poprzedził wizytację zapoznaniem się z *Raportem samooceny* przekazanym przez władze Uczelni oraz raportem z dotychczasowej oceny jakości kształcenia. Wizytacja przebiegała zgodnie z ustalonym harmonogramem.

W trakcie wizytacji odbyły się spotkania z Władzami, ze studentami, pracownikami, w tym nauczycielami akademickimi prowadzącymi zajęcia na ocenianym kierunku studiów, z interesariuszami zewnętrznymi oraz osobami odpowiedzialnymi za wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia, z Samorządem Studentów oraz pracownikami Biura Karier. Przeprowadzono także hospitację zajęć oraz wizytację bazy dydaktycznej i socjalnej, oceniono wylosowane prace etapowe i prace dyplomowe. Przed zakończeniem wizyty dokonano wstępnych podsumowań przydzielonych zadań, sformułowano uwagi i zalecenia, o których Przewodnicząca Zespołu poinformowała władze Uczelni oraz Wydziału na spotkaniu podsumowującym.

Załącznik nr 1 Podstawa prawna oceny jakości kształcenia

Załącznik nr 2 Szczegółowy harmonogram przeprowadzonej wizytacji

Kryterium 1. Koncepcja rozwoju ocenianego kierunku sformułowana przez jednostkę.

1.1).

Uczelnia posiada dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju. Zgodnie z §23 pkt. 3 Statutu WSH we Wrocławiu do kompetencji Senatu należy opracowanie strategii rozwoju Uczelni. Uchwała Senatu Nr 1 z dn. 20.01.2015 zatwierdzona *Strategię Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu na lata 2015-2020*. Z otrzymanych informacji wynika, iż strategia rozwoju Wydziału Ekonomiczno-Menedżerskiego jest integralną częścią strategii rozwoju Uczelni. Rekomenduje się

zwrócenie uwagi na zapis w §25 pkt. 1 Statutu określający kompetencje Rady Wydziału, która opracowuje strategię rozwoju Wydziału zgodną ze strategią rozwoju Uczelni.

Zapisana w Strategii misja wskazuje, że celem Uczelni „... jest świadczenie wysokiej jakości usług edukacyjnych z dziedziny biznesu dla międzynarodowej społeczności studentów ...”. W Strategii podaje się, że Uczelnia bazuje na trzech filarach sukcesu: wysokiej jakości kształcenia, umiędzynarodowieniu oraz kształceniu praktycznym. Dla każdego z tych filarów wskazano tematy powiązane z edukacją, badaniami naukowymi i rozwojem oraz otoczeniem biznesu. Takie podejście należy uznać za prawidłowe. Sformułowana wizja WSH (9 punktów) jest wystarczająco ambitna. Wymienia się w tej wizji np. że WSH będzie wszechstronnym centrum edukacyjnym, - uczelnią kształcącą na co najmniej sześciu kierunkach studiów, prowadzącą studia na trzech poziomach, prowadzącą studia podyplomowe i szkolenia.

Przyjęta przez Senat strategia wskazuje sześć celów strategicznych. Cele te wyraźnie są powiązane z jakością kształcenia, a tym samym odnoszą się do budowania kultury jakości w Uczelni.

Koncepcja kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* WSH we Wrocławiu zakłada umiejscowienie treści kształcenia w obszarze *nauk społecznych* uzupełnione o treści związane ze specyfiką środowiska przyrodniczego i geograficznego oraz znaczeniem rekreacji dla rozwoju społecznego. Koncepcja dobrze uzasadnia złożoność turystyki w aspektach przyrodniczo-przestrzennych, ekonomiczno-gospodarczych, psychologicznych i socjologicznych oraz kulturowych i zdrowotnych. Zgodnie z przyjętą koncepcją nadrzędnym celem studiów licencjackich i magisterskich kierunku jest świadczenie wysokiej jakości usług edukacyjnych z dziedziny biznesu turystycznego i rekreacyjnego dla międzynarodowej społeczności studentów. Program studiów jest też wystarczająco powiązany z koncepcją rozwoju województwa dolnośląskiego oraz specyfiką jego położenia przygranicznego.

Koncepcja kształcenia i program studiów licencjackich oraz magisterskich kierunku *turystyka i rekreacja* nawiązuje do misji WSH i bezpośrednio wpisuje w realizację strategii rozwoju Uczelni.

Wydział oferuje studia na kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu ogólnoakademickim, słusznie identyfikując międzyobszarowy charakter tego kierunku. Program kształcenia zwraca uwagę, że treści programu muszą uwzględniać aspekty przyrodniczo-przestrzenne, ekonomiczne, psychologiczne i socjologiczne oraz kulturowe, a także aspekt zdrowotny. Cele studiów licencjackich i magisterskich zostały jasno określone w programie. Dla studiów pierwszego stopnia przewidziano praktykę zawodową, która umożliwia pogłębienie efektów umiejętności (10 punktów ECTS). Programy studiów poszczególnych poziomów nie przewidują formalnego wyodrębniania specjalności. Zakłada się jednak moduły specjalnościowe dla studiów pierwszego stopnia moduły: *hotelarstwo i gastronomia*, *turystyka aktywna* oraz *turystyka edukacyjna*. Są to pakiety przedmiotów przygotowane do zmodyfikowanego w 2014 r. programu studiów licencjackich ocenianego kierunku. Jak wynika z informacji oferty kształcenia kierunku dla studiów licencjackich przewiduje się specjalności/moduły specjalnościowe od roku akademickiego 2014/2015: *hotelarstwo i gastronomia*, *turystyka eventowa i poznawcza* oraz *turystyka aktywna i sporty rekreacyjne*. Natomiast dla studiów II stopnia wskazuje się moduły specjalnościowe: *menedżer hotelarstwa i gastronomii*, *menedżer turystyki biznesowej*, *SPA i wellness* oraz *menedżer turystyki aktywnej i sportu rekreacyjnego*. Propozycje modułów specjalnościowych oraz dyskusja nad tymi modułami podczas wizytacji ZO PKA potwierdzają, że oferta dydaktyczna kierunku jest wystarczająco elastyczna. Obecnie studia magisterskie realizowane są w wymiarze trzech semestrów. Dyskusja nad potrzebą wydłużenia studiów do czterech semestrów w Uczelni jest prowadzona – umożliwiłoby to pogłębienie realizacji założonych efektów wiedzy i umiejętności dla absolwentów uzyskujących tytuł zawodowy magistra.

Innowacyjność oferty ujawnia się w proponowanych przedmiotach modułów specjalnościowych, a także przyjętych rozwiązaniach związanych z zajęciami terenowymi oraz tematyką przedmiotów kierunkowych wskazane jest jednak dokładniejsze określenie specyfiki sylwetek absolwentów studiów I i II stopnia wynikających z wyboru proponowanych modułów specjalnościowych.

Nawet jeżeli student wybiera więcej niż jeden moduł specjalnościowy (rozwiązanie takie jest dopuszczalne) to pożądane byłoby określenie specyfiki jego wiedzy i umiejętności. Taka charakterystyka byłaby przydatna dla absolwentów kierunku podczas poszukiwania miejsca na rynku pracy.

Można uznać, że przyjęte w Uczelni moduły specjalnościowe są wystarczająco różnorodne, a proponowane ich zmiany pozwalają na elastyczne kształtowanie oferty edukacyjnej kierunku *turystyka i rekreacja*.

1.2)

Za przygotowanie programu kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu ogólnoakademickim, w tym również kierunkowych efektów kształcenia, odpowiedzialny był Dziekan wraz z zespołem złożonym z pracowników stanowiących minimum kadrowe kierunku. Jak wynika z relacji władz Uczelni i przewodniczącego samorządu studenckiego, przedstawiciele studentów nie brali czynnego udziału w pracach związanych z przygotowaniem programu kształcenia. Mogli jedynie wyrazić swoją opinię na posiedzeniu Rady Wydziału, na którym przygotowane dokumenty zostały zaprezentowane i uchwalone. Uczelnia nie zaprosiła studentów do udziału w procesie tworzenia nowego programu kształcenia. Przedstawiciele studentów sami również nie wystąpili z wnioskiem o włączenie ich w te prace. Samo umożliwienie studentom wypowiedzenia się odnośnie gotowych projektów uznać należy za rozwiązanie niewystarczające. Podkreślić jednak należy, że samorząd studencki wydał, wymaganą przez art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, pisemną opinię w przedmiocie uchwalenia programów kształcenia obowiązujących w roku akademickim 2014/2015 (opinia z dnia 28 czerwca 2014 r.), co należy ocenić pozytywnie.

W procesie formułowania efektów kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* uczestniczyli przedstawiciele pracodawców, w tym absolwenci.

Katedra Turystyki i Rekreacji koordynująca kształcenie na kierunku *turystyka i rekreacja* ma dobre kontakty z administracją państwową i samorządową w zakresie turystyki oraz organizacjami zawodowymi związanymi z turystyką. Od 2009 r. funkcjonuje Rada Konsultacyjna dla kierunku *turystyka i rekreacja*. W skład Rady Konsultacyjnej wchodzi pracodawcy, wielu przedstawicieli biur podróży i hoteli we Wrocławiu, dyrektorzy wydziałów Urzędu Marszałkowskiego oraz wybitni działacze społeczni w turystyce. Dyskusje z Radą Konsultacyjną (obecnie 22 osoby) pozwalają uwzględniać propozycje modyfikacji programów kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja*, a także wykorzystywać doświadczenie praktyczne członków Rady podczas zajęć dydaktycznych. Udział interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych w przygotowywaniu koncepcji kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* jest całkowicie wystarczający, pewne wątpliwości budzi tylko zapewnienie formalnych warunków uczestnictwa studentów w przygotowywaniu modyfikacji programów kształcenia.

Ocena końcowa 1 kryterium ogólnego **w pełni** **Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych**

1.1) Koncepcja kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu ogólnoakademickim jest powiązana z misją Uczelni oraz celami strategicznymi w zatwierdzonej strategii WSH we Wrocławiu. Różnorodność oferty dydaktycznej kierunku jest wystarczająca – sprowadza się do oferowanych modułów specjalnościowych na pierwszym i drugim stopniu. Oferta modułów specjalnościowych na kolejny rok akademicki pokazuje, że możliwości elastycznego kształtowania oferty dydaktycznej są wystarczające. Wskazane jest bardziej dokładne opisanie sylwetki absolwenta wybierającego określony moduł specjalizacyjny kształcenia.

1.2) Udział interesariuszy zewnętrznych, głównie skupionych w Radzie Konsultacyjnej, w procesie określania koncepcji kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* jest wystarczający – pozwala wprowadzić elementy kształcenia związane z wiedzą praktyczną do programu

studiów oraz ułatwia efektywną organizację praktyk zawodowych na poziomie studiów licencjackich.

Udział interesariuszy wewnętrznych w procesie określania koncepcji był zróżnicowany. Można uznać, że pracownicy naukowo-dydaktyczni uczestniczyli bezpośrednio w określaniu koncepcji kształcenia, a także w ocenie perspektyw rozwoju kierunku *turystyka i rekreacja*.

Studenci bezpośrednio nie brali udziału w pracach nad przygotowaniem kierunkowych efektów oraz programów kształcenia na ocenianym kierunku studiów. Ich udział polegał jedynie na akceptacji przygotowanego dokumentu przedstawionego Radzie Wydziału. Samorząd studencki przedstawił, wymaganą przez art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, pisemną opinię w przedmiocie przyjęcia programów kształcenia.

Kryterium 2. Spójność opracowanego i stosowanego w jednostce opisu zakładanych celów i efektów kształcenia dla ocenianego kierunku oraz system potwierdzający ich osiągnięcie

2.1)

Senat Uczelni Uchwałą Nr 2 z dnia 21 maja 2013r. w sprawie nowelizacji efektów kształcenia dla kierunków studiów określił efekty kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* – studia pierwszego i drugiego stopnia, profil ogólnoakademicki.

Efekty określono w trzech obszarach wiedzy: *nauk społecznych* (dziedzina *nauk społecznych* – dyscypliny *psychologia* i *socjologia* oraz dziedzina *nauk ekonomicznych* – dyscypliny *ekonomia* i *nauki o zarządzaniu*); *nauk przyrodniczych* (dziedzina *nauk o Ziemi* – dyscyplina *geografia*) i w błędnie nazwanym; *nauk medycznych i nauk o zdrowiu*, zapominając o *naukach o kulturze fizycznej* (dziedzina *nauk o kulturze fizycznej*).

Opracowując efekty kształcenia kierowano się dwoma podstawowymi przesłankami: 1) ugruntowaną dla kierunku *turystyka i rekreacja* strukturą kwalifikacji, czyli sylwetką absolwenta, wynikającą z ogólnej koncepcji kształcenia i jej rozwoju na ocenianym kierunku oraz 2) określonym ustawowo opisem efektów kształcenia dla studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim (rozporządzenie MNiSW z dnia 2 listopada 2011r. – Dz.U. Nr 253, poz. 1520, zał. Nr 7). Liczba efektów kierunkowych wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych jest taka sama dla poziomu studiów I i II stopnia.

Dla studiów I stopnia wskazano 15 efektów wiedzy, 15 efektów umiejętności oraz 8 efektów kompetencji społecznych. Do obszaru *nauk społecznych* przyporządkowano 11 efektów w zakresie wiedzy, do obszaru *nauk przyrodniczych* 2 efekty, a do obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* 2 kierunkowe efekty wiedzy. Wskazane efekty kierunkowe (również efekty umiejętności i kompetencji społecznych) na poziomie studiów licencjackich odniesiono do wszystkich zakładanych obszarów wiedzy. Należy podkreślić, iż przyjęte efekty podkreślają celowość wyodrębnienia kierunku TiR ze wskazanych obszarów wiedzy.

Dla studiów II stopnia wskazano 15 efektów wiedzy, 15 efektów umiejętności i 8 efektów kompetencji społecznych. Efekty te przyporządkowano odpowiednio do obszarów wiedzy i ogólnoakademickiego profilu kształcenia. Do obszaru *nauk społecznych* przyporządkowano 11 efektów wiedzy, do obszaru *nauk przyrodniczych* 2 efekty, a do obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* również 2 efekty wiedzy.

Struktura wewnętrzna obszarowego przyporządkowania efektów kierunkowych TiR dla studiów pierwszego i drugiego stopnia jest identyczna.

W strukturze zakładanych efektów kształcenia wyróżniono następujące elementy:

1. Wiedzę, w szczególności dotyczącą:

- potrzeb ludzi w zakresie turystyki i rekreacji oraz sposobów ich zaspokajania,
- organizowania przedsięwzięć turystyczno-rekreacyjnych,
- funkcjonowania różnych podmiotów gospodarczych w tej branży, a także udziału w zarządzaniu tymi podmiotami.

2. Umiejętności, w szczególności dotyczące:

- identyfikacji, analizy i rozwiązywania problemów obsługi ruchu turystycznego i podmiotów turystycznych,
- komunikacji z otoczeniem w kraju i za granicą, w tym znajomość dwóch języków obcych (w tym angielskiego), pozwalającą na swobodne porozumiewanie się (poziom biegłości B2 Europejskiego Opisu Kształcenia Językowego Rady Europy),
- pracy zespołowej i komunikacji interpersonalnej, a także negocjowania,
- samodzielnego organizowania, prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej,
- samokształcenia i rozwoju własnego przez całe życie.

3. Kompetencje społeczne (ukształtowane postawy), w szczególności obejmujące:

- aktywność w biznesie i przedsiębiorczość, innowacyjność i kreatywność,
- etykę w biznesie i kontaktach międzyludzkich,
- gotowość życzliwej pomocy i wsparcia dla osób – uczestników ruchu turystycznego i przedsięwzięć rekreacyjnych,
- wrażliwość na zjawiska i problemy społeczne z obszarów: ekologii, uwarunkowań aktywności życiowej dla osób niepełnosprawnych, uwarunkowań interkulturowych

Rozwinięcie charakterystyki kierunkowych efektów kształcenia zawierają karty modułów kształcenia dotyczące poszczególnych przedmiotów ujętych w planie studiów. Zawierają one cele przedmiotu oraz efekty kształcenia odnoszące się do efektów kierunkowych, zdefiniowanych dla całego programu kształcenia. Efekty przedmiotowe i modułowe powiązano z wymienionymi celami przedmiotu. Na tej podstawie skonstruowano w sposób czytelny matrycę efektów kształcenia, z której wynika, że wszystkie efekty kierunkowe są osiągane przez realizację i spełnienie efektów modułowych. Również efekty określone dla praktyki harmonizują z efektami kierunkowymi, co wzmacnia ich realizację. Studenci uczestniczący w spotkaniu z ZO PKA byli zorientowani w efektach kształcenia i pozytywnie ocenili możliwość ich osiągnięcia.

Udostępniona dokumentacja matryc efektów kierunkowych TiR oraz matryca pokrycia efektów kierunkowych przez realizowane przedmioty i praktyki zawodowe pozwala stwierdzić, że dokumentacja w zakresie efektów kształcenia odnosząca się do programu studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim kierunku *turystyka i rekreacja* jest zgodna z koncepcją rozwoju kierunku. W szczególności efekty te cechują się spójnością, odnosząc się do przyjętych w koncepcji kierunku dziedzin nauki, z których wywodzi się kierunek, stanowiąc jednocześnie ugruntowaną, tradycyjną formułę kształcenia.

Kierunek *turystyka i rekreacja* na WSH we Wrocławiu realizowany jest w ogólnoakademickim profilu kształcenia studiów licencjackich i magisterskich. Kierunkowe efekty kształcenia dla międzyobszrowego kierunku zostały odniesione do trzech wymienionych wcześniej obszarów wiedzy w dziedzinie *nauk społecznych* i dziedzinie *nauk ekonomicznych* oraz dziedzinie *nauk o Ziemi* i dziedzinie *nauk o kulturze fizycznej*. Kierunkowe efekty kształcenia zostały prawidłowo odniesione do wszystkich z tych dziedzin w zakresie efektów wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych.

Przyjęte efekty kierunkowe znajdują wystarczające potwierdzenie w efektach szczegółowych poszczególnych przedmiotów proponowanych w ramach modułu przedmiotów ogólnych, modułu przedmiotów podstawowych i kierunkowych oraz modułów specjalnościowych. Są także odnoszone do przewidzianych na studiach pierwszego stopnia praktykach zawodowych. Przedstawiciele pracodawców (Rada Konsultacyjna) mieli wpływ na przygotowanie opisu efektów kierunkowych kształcenia.

Osiągnięcie kierunkowych (końcowych) i przedmiotowych (etapowych) efektów kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* następuje w trakcie wykorzystywania następujących form dydaktycznych: wykłady, ćwiczenia, projekty, laboratoria, lektoraty, zajęcia terenowe, seminaria, samokształcenie kierowane, repetytorium i opieka dydaktyczna. Formy kształcenia mają swoje odzwierciedlenie w stosowanych metodach kształcenia. Wykorzystywane metody są wystarczające dla zapewnienia możliwości osiągania zakładanych efektów kształcenia zarówno na poziomie przedmiotów, jak i modułów, a także praktyk zawodowych. Treści przewidziane do realizacji w

ramach poszczególnych przedmiotów, warunki zapewnione przez infrastrukturę dydaktyczną oraz kadrę realizującą zajęcia dydaktyczne zapewniają możliwości osiągania etapowych i końcowych efektów kształcenia na ocenianym kierunku.

Informacje o kierunkowych efektach kształcenia są dostępne w Dziekanacie. Opis treści efektów przedmiotowych jest dostępny w sylabusach. Studenci mają tego świadomość, co potwierdzili podczas spotkania z ZO PKA.

Opis kierunkowych efektów kształcenia został opublikowany w Wirtualnym Dziekanacie tj. elektronicznym systemie obsługi studiów dostępnym dla wszystkich studentów po zalogowaniu się. W związku z tym, należy uznać, że opis kierunkowych efektów kształcenia został prawidłowo udostępniony studentom i mogą się oni z nim swobodnie zapoznawać. Podczas spotkania z ZO PKA większość studentów potwierdziła, że nie zapoznaje się z opisem kierunkowych efektów kształcenia oraz programem kształcenia, ponieważ uważają, że informacje w nich zawarte są dla nich nieprzydatne.

Sylabusy poszczególnych kursów również zostały opublikowane w Wirtualnym Dziekanacie. Zgodnie z przyjętą na Uczelni praktyką, sylabusy kursów są wręczane studentom przez prowadzących na pierwszych zajęciach lub wysyłane do nich za pomocą poczty elektronicznej. Studenci obecni na spotkaniu potwierdzili, że bardzo często wykorzystują udostępniane sylabusy, ponieważ poszukują informacji niezbędnych do zaliczenia kursu. Studenci potwierdzili, że bardzo często zdarza się, że nauczyciele akademicki omawiają sylabusy kursów na pierwszych zajęciach, co należy ocenić pozytywnie.

2.2)

Kierunkowe i szczegółowe efekty kształcenia dla prowadzonego kierunku *turystyka i rekreacja* zostały sformułowane w sposób zrozumiały. Opis efektów kształcenia został oparty na terminologii zastosowanej przy formułowaniu obszarowych efektów kształcenia dla obszarów: *nauk społecznych, przyrodniczych, nauk medycznych, nauk o zdrowiu i nauk o kulturze fizycznej*, z uwzględnieniem profilu ogólnoakademickiego dla studiów pierwszego i drugiego stopnia.

Analizując efekty kształcenia dla poszczególnych przedmiotów można stwierdzić, że zostały one sformułowane w sposób poprawny i są możliwe do osiągnięcia oraz weryfikacji. Podstawowe znaczenie dla opracowywania systemu weryfikacji efektów kształcenia mają karty przedmiotów. Wskazano w nich powiązania pomiędzy efektami przedmiotowymi i kierunkowymi, co wyjaśnia studentom celowość wprowadzenia efektu przedmiotowego do realizacji efektu kierunkowego. Na podstawie analizy efektów kierunkowych oraz przedmiotowych można stwierdzić, że efekty kształcenia zostały określone dla kierunku w sposób zrozumiały dla odbiorców informacji i pozwalają na stworzenie przejrzystego systemu ich weryfikacji według standardowych i oryginalnych metod, przyjętych przez poszczególnych nauczycieli akademickich, także efektów końcowych w procesie dyplomowania.

Studenci podczas spotkania z ZO PKA potwierdzili, że zdarza im się czytać część sylabusu określającą efekty kształcenia przypisane do każdego kursu. Potwierdzili też, że efekty kształcenia zostały sformułowane w sposób zrozumiały i są w pełni sprawdzalne. Ponadto, warto podkreślić, że studenci potwierdzili, że zazwyczaj na pierwszych zajęciach prowadzący wyjaśniają im jaką wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne będą mogli zdobyć podczas zajęć.

Podsumowując, po analizie przedstawionej dokumentacji oraz wypowiedzi studentów należy stwierdzić, że efekty kształcenia zostały sformułowane w sposób zrozumiały i pozwalający na opracowanie przejrzystego systemu ich weryfikacji.

2.3)

W celu sprawdzania efektów kształcenia Uczelnia stosuje formujące i podsumowujące sposoby oceny osiągania efektów. Zwłaszcza ten pierwszy sposób sprzyja sprawdzalności efektów w zakresie kompetencji społecznych. System oceny efektów kształcenia, umożliwiający weryfikację zakładanych celów, zawarty jest w *Regulaminie Studiów WSH we Wrocławiu* (Rozdział 5, §22). W

Regulaminie opisano m.in. zasady zaliczania zajęć, semestru oraz roku studiów według systemu ECTS, a także zasady związane z procesem dyplomowania. Nie odbiega on od powszechnie stosowanego w uczelniach wyższych. Warunkiem zaliczenia semestru jest uzyskanie określonej liczby punktów ECTS, co równoznaczne jest z uzyskaniem pozytywnych ocen ze wszystkich przedmiotów przewidzianych w planie studiów, a zatem osiągnięcie założonych efektów kształcenia. W Uczelni stosuje się tradycyjną skalę ocen. Pozytywną ocenę z poszczególnych przedmiotów określa się w formie zaliczenia albo egzaminu poprzedzonego uzyskaniem zaliczenia. Zaliczenie uzyskuje się na podstawie osiągnięcia założonych efektów kształcenia poprzez udział i aktywność studenta w zajęciach, wyników kontroli wiadomości oraz oceny prac wynikających z programu przedmiotu, z kolei egzamin jest sprawdzeniem stopnia opanowania przez studenta wszystkich określonych efektów kształcenia, opisanych w karcie modułu kształcenia.

Zgodnie z opinią studentów zakładane efekty kształcenia są sprawdzalne. Wiedza jest weryfikowana podczas egzaminów, a umiejętności są sprawdzane głównie w trakcie ćwiczeń. Studenci są oceniani obiektywnie oraz mają zapewnioną możliwość wglądu do swoich prac. Wymagania oraz forma weryfikacji efektów kształcenia jest przedstawiana na pierwszych zajęciach dydaktycznych przez prowadzących.

Poddane oglądowi wybrane karty okresowych osiągnięć studenta oraz protokoły zaliczenia przedmiotu pozwoliły na stwierdzenie, iż dokumenty te są sporządzane zgodnie z wymogami rozporządzenia MNiSW z dnia 14 września 2011r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz.U. Nr 201, poz. 1188). W wybranych losowo teczkach absolwentów znajdują się wymagane dokumenty związane z przebiegiem studiów oraz procesem dyplomowania. Analiza dyplomów i suplementów oraz protokołów egzaminu dyplomowego wykazała, że są one sporządzane poprawnie.

Weryfikacji efektów kształcenia dokonuje się również poprzez praktyki zawodowe. Zasady weryfikacji praktyk określa *Regulamin Studiów* oraz *Regulamin praktyk zawodowych* zatwierdzony Uchwałą Rady Wydziału nr 14/2013/14 z dnia 17.06.2014 ze zmianami określonymi w Uchwale Rady Wydziału nr 12/2013/2014 z dnia 18.06.2014. Weryfikacji uzyskanych efektów kształcenia (głównie umiejętności) dokonuje opiekun praktyk z ramienia zakładu pracy oraz z ramienia Uczelni - Pełnomocnik Dziekana ds. studenckich praktyk zawodowych.

Podstawą zaliczenia praktyki są efekty kształcenia osiągnięte i udokumentowane sprawozdaniem z praktyki. Odbycie praktyk zatwierdza opiekun praktyk na wniosku o zaliczenie, po analizie przedstawionej dokumentacji. Ocena umiejętności i kompetencji studenta dokonywana jest przez Zakładowego Opiekuna Praktyk, opiera się na obserwacji czynności i zadań wykonywanych podczas praktyki, natomiast formalnie jest zapisywana w arkuszu: „*wykonywane zadania i czynności*” stanowiącym ocenę kwalifikacji zawodowych studenta. Realizacja praktyk odbywa się zgodnie z planem studiów i programem praktyk, natomiast zaliczenie z dostosowaniem odpowiedniej formy mającej na celu weryfikację osiągniętych efektów kształcenia zwłaszcza w zakresie umiejętności i kompetencji społecznych.

Sposobem potwierdzania efektów kształcenia jest także proces dyplomowania. Zasady dyplomowania określa *Regulamin studiów* (Rozdział 7. *Egzamin dyplomowy i ukończenie studiów*) oraz Zarządzenie Rektora nr 04/2007/08 z dn. 02.10.2007 r. w sprawie standardu seminariów i prac dyplomowych wprowadzone w 2003 r., Zarządzenia Dziekana w sprawie: wyboru promotora i uruchomienia seminarium dyplomowego; zasad składania prac dyplomowych w roku akademickim; wprowadzenia do realizacji w roku akademickim zestawu zagadnień egzaminu dyplomowego dla poszczególnych kierunków studiów.

Dokumentacja toku studiów związana z potwierdzeniem uzyskania przez studenta zakładanych efektów kształcenia i kwalifikacji prowadzona jest prawidłowo z wyjątkiem uchybień wskazanych w: suplementie do dyplomu w części 4 zawierającej informacje o treści studiów i osiągniętych wynikach w punkcie 4.2 dotyczącym wymagań programowych zamiast podstawy prawnej zrealizowanej podstawy programowej zamieszczono sylwetkę absolwenta; ponadto w punkcie 4.3 wskazane jest uzupełnienie roku akademickiego.

Dokumentacja potwierdzająca osiąganie efektów kształcenia przez studentów, w tym prace zaliczeniowe oraz egzaminacyjne jest przechowywana zgodnie z Zarządzeniem Dziekana w

sprawie realizacji zajęć w obiektach Uczelni, a zatem wykładowcy są zobowiązani do gromadzenia dokumentacji (np. zestawów pytań egzaminacyjnych, testów, projektów itp.), która pozwoli sprawdzić osiągnięcie efektu kształcenia. Teczki absolwentów przechowywane są przez okres 50 lat zgodnie z wymogami prawa określonymi w §4 ust. 2 rozporządzenia MNiSW z dnia 14 września 2011 w sprawie dokumentacji przebiegu studiów (Dz. U. Nr 201, poz. 1188).

Uczelnia zapewnia niezbędną dostępność informacji na temat stosowanego systemu oceny efektów kształcenia. Kierunkowe i przedmiotowe efekty kształcenia wraz z metodami ich oceny oraz weryfikacji, wewnętrzne regulaminy Uczelni, ponadto plany studiów, prac dyplomowych, w tym treści i dokumenty dotyczące toku studiów i całego procesu kształcenia są dostępne za pomocą narzędzi internetowych: strona internetowa, platforma, wirtualny dziekanat (*bazus*), które ułatwiają dokumentowanie procesu uzyskiwania efektów kształcenia oraz zwiększają dostępność kadry dydaktycznej. Oprócz tego mają funkcję repozytorium materiałów dydaktycznych. Informacje podstawowe zamieszczane są w gablotach umiejscowionych na terenie Uczelni oraz przekazywane przez przedstawicieli studentów i pracowników. Studenci mają zapewniony szeroki dostęp do informacji o toku studiów. Na stronie Uczelni studenci są na bieżąco informowani o aktualnościach dotyczących procesu kształcenia. Obecnie sylabusy do poszczególnych przedmiotów wraz z kryteriami oceny, są dostępne dla wszystkich zainteresowanych w Dziekanacie.

Ponadto informacja o efektach kształcenia znajdujących się w sylabusach przedmiotów wraz ze sposobem ich oceny i weryfikacji jest przekazywana studentom przez prowadzących podczas pierwszych zajęć. Dodatkowych informacji można uzyskać od pracowników Dziekanatu. W obsłudze procesu dydaktycznego wykorzystuje się: *System ProAcademia* do zarządzania studentami i dydaktyką, *System Wirtualny Dziekanat* do połączeń studentów do swoich kont uczelnianych, *System biblioteczny Prolib*.

Każdy prowadzący kurs na ocenianym kierunku studiów, uprawniony jest do przyjęcia własnych kryteriów jego zaliczenia w odniesieniu do uprzednio ustalonych efektów kształcenia. Kryteria te muszą jednak mieścić się w instytucjonalnych ramach określonych przez akty wewnętrzne Uczelni, w tym głównie *Regulamin studiów* i zarządzenia rektora dotyczące procesu dyplomowania. Każdy nauczyciel akademicki na pierwszych zajęciach tłumaczy studentom w jaki sposób nastąpi zaliczenie przedmiotu oraz przedstawia kryteria zaliczenia, co potwierdziły zgodne opinie uzyskane od studentów podczas spotkania z zespołem oceniającym PKA.

Studenci mają świadomość, na jakie zagadnienia muszą zwrócić szczególną uwagę, aby zaliczyć kurs. Ich zdaniem egzaminy przeprowadzane na ocenianym kierunku studiów w rzeczywistości sprawdzają wiedzę i umiejętności wymagane do zaliczenia przedmiotów. W ocenie studentów egzaminy w większości przypadków wymagają dokładnego przygotowania. Z analizy struktury ocen z ostatniej sesji egzaminacyjnej przedstawionej przez Wydział wynika, że studenci najczęściej otrzymują oceny bardzo dobre, jednak oceny niedostateczne występują relatywnie często (stanowią 16,8% wszystkich ocen), co w zestawieniu z dużą ilością ocen bardzo dobrych świadczy o rzetelnym podejściu Uczelni do weryfikacji zakładanych efektów kształcenia.

W dalszej kolejności studenci potwierdzili, że nie spotkali się z sytuacją, w której nauczyciel akademicki nie przestrzegałby przyjętych na pierwszych zajęciach kryteriów zaliczenia. Studenci zawsze wiedzą czego mogą spodziewać się na egzaminie, a zakres pytań egzaminacyjnych nie wykracza poza zakres materiału określonego na pierwszych zajęciach lub w sylabusie. Studenci stwierdzili, że są zadowoleni z takiego podejścia do weryfikacji zakładanych efektów kształcenia.

W opinii studentów przyjęte przez prowadzących zajęcia, formy ich zaliczania są różnorodne. Są to egzaminy testowe, egzaminy polegające na formułowaniu odpowiedzi na pytania otwarte oraz egzaminy ustne. Różnorodność i adekwatność w podejściu do weryfikacji zakładanych efektów kształcenia należy ocenić pozytywnie.

Studenci ostatniego roku studiów potwierdzili, że znają procedurę dyplomowania obowiązującą w Uczelni, ponieważ jest ona szczegółowo tłumaczona przez promotorów na seminarium dyplomowym, co należy ocenić pozytywnie. Warto zwrócić uwagę, że dzięki ustaleniu jednolitych zasad przygotowania pracy dyplomowej, studenci nie mają problemów z jej przygotowaniem od strony formalnej.

Kilkoro spośród studentów ocenianego kierunku obecnych na spotkaniu z ZO PKA jest zatrudniona w firmach związanych z branżą turystyczno-rekreacyjną. Podczas spotkania stwierdzili oni, że osiągnięte przez nich efekty kształcenia są możliwe do zweryfikowania oraz przydatne w pracy zawodowej, co należy ocenić pozytywnie. Studenci potwierdzili, że w większości przypadków formy zaliczania kursów są odpowiednio dostosowane do prezentowanych treści kształcenia.

Podsumowując można stwierdzić, że Jednostka stosuje przejrzysty system oceny efektów kształcenia, umożliwiający weryfikację zakładanych celów i ocenę osiągania efektów kształcenia na każdym etapie kształcenia. Informacje o tym systemie są dostępne dla studentów.

Uczelnia opracowała procedurę, zgodnie z którą w ramach poszczególnych przedmiotów określa się cel, zakres i sposoby weryfikacji założonych efektów kształcenia wraz z metodami ich realizacji. Podstawowym szczeblem weryfikującym cele i efekty kształcenia są egzaminy i zaliczenia poszczególnych przedmiotów. Do metod i form weryfikacji osiąganych efektów kształcenia należą też prezentacje, sprawozdania, ustne i pisemne odpowiedzi w trakcie trwania semestru, a także udział i dyskusje podczas seminariów.

W kartach przedmiotu podano katalog sposobów weryfikacji efektów kształcenia, który jest dostosowany do specyfiki przedmiotu i jego celów. System ten jest szczegółowo określony w *Regulaminie Studiów* oraz w kartach przedmiotów, gdzie wskazywane są metody weryfikacji zakładanych efektów kształcenia odnoszące się do każdego efektu w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych.

Zaliczenia są dokonywane w formie i trybie określonym przez prowadzącego zajęcia. Efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych określone są w sylabusie przedmiotu przez prowadzącego zajęcia, który decyduje o doborze metod i sposobów ich weryfikacji oraz oceny, ponadto na początku semestru informuje studentów o oczekiwanym nakładzie pracy z ich strony mierzonym w systemie punktowym ECTS, warunkach zaliczenia zajęć, w tym zasad oceniania oraz sposobach weryfikacji efektów kształcenia.

A zatem przyjęte w Uczelni kryteria ocen i sposób ich prezentacji pozwalają na przejrzyste formułowanie wymagań i określenie stopnia ich realizacji. System kształcenia obejmuje wszystkie kategorie efektów kształcenia i zawiera wskazanie poprawnych sposobów ich weryfikacji.

Sposób weryfikacji osiągnięcia efektów kształcenia opisany jest szczegółowo w sylabusach kartach modułów kształcenia). Forma zaliczenia przedmiotu została dopasowana do sposobu weryfikacji osiągania efektów kształcenia i rozumiana jest jako zaliczenie lub egzamin. Sposób weryfikacji osiągania efektów kształcenia wiąże się z narzędziami przeprowadzania tej weryfikacji.

Z analizy sylabusów wynika, że na kierunku *turystyka i rekreacja* stosuje się tzw. *podsumowujące i formujące sposoby oceny*. W pierwszym przypadku są to następujące sposoby: *egzamin ustny* polegający na omówieniu zagadnień problemowych, *egzamin pisemny* polegający na rozwiązywaniu zadań problemowych, *egzamin testowy* otwarty lub zamknięty, *kolokwia sprawdzające* stopień przygotowania do zajęć bądź stopień opanowania wiedzy, a rzadziej także umiejętności. Z kolei do formujących sposobów oceny zalicza się: obecność na ćwiczeniach, prawidłowe ich wykonanie, przygotowanie i prezentacja indywidualnej lub zespołowej analizy zagadnienia lub problemu w formie referatu albo prezentacji medialnej, sprawozdania z przebiegu i wyników wykonywania zadań praktycznych, aktywny udział w dyskusji. Wskazano także sposoby weryfikacji efektów umiejętności zdobywanych podczas praktyk zawodowych na studiach pierwszego stopnia.

Przyjęte sposoby i metody oceny osiąganych przedmiotowych efektów kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* są wystarczające dla oceny osiąganych etapowych efektów kształcenia.

Ważnym elementem oceny osiągnięcia celów kształcenia i kierunkowych efektów kształcenia jest proces dyplomowania, ze szczególnym uwzględnieniem jakości pracy dyplomowej. Ogólne zasady dyplomowania zawarte zostały w *Regulaminie Studiów*. Wytyczne związane z przebiegiem procesu dyplomowania dotyczą wyboru i przebiegu seminarium dyplomowego, ustalenia terminu obrony pracy dyplomowej oraz procedury dotyczącej przebiegu egzaminu

dypłomowego. Student wykonuje pracę pod kierunkiem uprawnionego nauczyciela akademickiego, posiadającego, co najmniej stopień naukowy doktora. Wybór promotora przez studenta odbywa się na podstawie deklaracji wyboru promotora. Promotor ze stopniem naukowym powinien systematycznie weryfikować postępy w pracy dyplomowej, sprawdzać jej treść, oceniać i wystawiać opinię o pracy oraz zapobiegać wszelkim formom naruszenia własności majątkowej i intelektualnej. Formalne wymogi stawiane wobec prac dyplomowych oraz przebieg procesu dyplomowania jest przedstawiany studentom przez poszczególnych promotorów podczas seminarium dyplomowego. Praca, po jej wykonaniu, musi być zaakceptowana przez promotora. Uzyskanie pozytywnych recenzji promotora i recenzenta jest warunkiem dopuszczenia studenta do egzaminu dyplomowego. Ostateczną ocenę pracy dyplomowej stanowi średnia uzyskanych ocen.

Aby być dopuszczonym do egzaminu dyplomowego student musi mieć zaliczone wszystkie przedmioty i praktyki przewidziane w planie studiów i programie kształcenia, musi złożyć wszystkie egzaminu i musi mieć uzupełnioną kartę okresowych osiągnięć studenta. Egzamin dyplomowy ma charakter komisyjny i jest egzaminem ustnym. Przy egzaminie dyplomowym stosuje się skalę ocen obowiązującą w Uczelni. Ogólna ocena na dyplomie obejmuje średnią ocen z okresu studiów, wynik egzaminu i pracy dyplomowej. Egzamin dyplomowy jest zdany, gdy student otrzyma ocenę co najmniej dostateczną. Analiza ostatecznych wyników dyplomowania wskazuje, iż na dyplomie przeważają oceny dobre i bardzo dobre, co można uznać za naturalną tendencję rozwoju studenta.

Reasumując można stwierdzić, że proces dyplomowania studentów kierunku *turystyka i rekreacja* w WSH we Wrocławiu jest dobrze przygotowany, opisany, a opis jego zasad dostępny dla studentów. Podczas wizytacji ZO PKA studenci potwierdzili znajomość zasad tego systemu oraz możliwość wyboru promotora i tematyki pracy dyplomowej, jak również terminowość ustalenia ostatecznego tematu.

Opisany powyżej system oceny efektów kształcenia jest przejrzysty, obejmuje wszystkie kategorie tych efektów i przewiduje dla nich adekwatne sposoby weryfikacji. Dzięki funkcjonowaniu tego systemu możliwa jest ocena efektów kształcenia na poszczególnych jego etapach.

System oceny osiągnięć studentów na ocenianym kierunku studiów jest zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandaryzowane. Informacje podane w sylabusach na temat warunków zaliczenia każdego z przedmiotów, a także zasad uzyskiwania konkretnych ocen podaje każdorazowo prowadzący. Zasady oceniania są zgodne z metodologią dydaktyki, a udostępnione protokoły ocen egzaminów i zaliczeń poszczególnych przedmiotów pokazują, że nie są one zawyżane. Można uznać, że wymagania weryfikacji efektów etapowych i końcowych są wystarczająco wystandaryzowane.

W okresie od 01.10.2011 do 30.09.2014 na kierunku *turystyka i rekreacja* (studia I i II stopnia w formie stacjonarnej i niestacjonarnej) skreślono z listy studentów 308 osób, czyli około 30% spośród osób podejmujących studia. W *Raporcie samooceny* podano, że wśród przyczyn skreśleń dominowały: rezygnacja ze studiów (około 50 % skreśleń), nieuzyskanie zaliczenia semestru (40 % skreśleń), zaległości finansowe wobec uczelni (około 10 % skreśleń).

Analiza odsiewu studentów pokazuje, że największy odsiew występuje na I roku studiów. Wynika to między innymi z trudności w opanowaniu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych zakładanych w programie kształcenia (brak zaliczenia semestru), a także nietrafności wyboru kierunku studiów.

Dostępność informacji na temat stosowanego systemu oceny osiągnięć efektów kształcenia jest zadowalająca. Informacje o stosowanym systemie zaliczeń i weryfikacji etapowych efektów kształcenia zawarte są w kartach przedmiotów. Dostępność studentów do sylabusów jest wystarczająca.

Zdaniem studentów postanowienia *Regulaminu studiów WSH we Wrocławiu* w sposób jasny i nie budzący wątpliwości określają zasady przeprowadzania egzaminów i zaliczeń oraz warunki

końcowej weryfikacji efektów kształcenia. Podczas rozmów ze studentami, przeprowadzonych hospitacji i na zebraniu ogólnym stwierdzono, że znają oni system weryfikacji efektów kształcenia danego przedmiotu. Są informowani o wymaganiach zaliczeniowych i egzaminacyjnych na początku semestru, a o terminach zaliczeń i egzaminach z należyтым wyprzedzeniem. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, że system oceny efektów kształcenia na ocenianym kierunku jest dobrze znany studentom.

W programie kształcenia dla wizytowanego kierunku studiów przewidziano przedmioty, w ramach których określono liczbę godzin zajęć do realizacji techniką kształcenia na odległość. Zasady kształcenia na odległość reguluje od roku akademickiego 2013/2014 Zarządzenie Rektora nr 4/11/12 z dnia 08.09.2011 r. w sprawie realizacji zajęć techniką kształcenia na odległość. Zasady te są realizowane z wykorzystaniem uczelnianej platformy komunikacyjnej i mają charakter kursu komplementarnego, realizowanego zgodnie z zasadami kształcenia *blended learning*. Końcowa weryfikacja efektów kształcenia obejmuje całość treści przedmiotu i odbywa się w Uczelni. Katalog metod sprawdzania, sposobów weryfikacji efektów kształcenia jest zależny od specyfiki przedmiotu i zakładanych przedmiotowych efektów kształcenia; w systemie oceny stosuje się *metody weryfikacji wiedzy*: kolokwia, egzaminy pisemne, egzaminy ustne; *metody weryfikacji umiejętności*: projekt, prezentacja, ćwiczenia praktyczne, praca w grupach; *metody weryfikacji kompetencji społecznych*: obecność i aktywność na zajęciach, prezentowane postawy poza Uczelnią. Ponadto weryfikacją efektów kształcenia w zakresie *kompetencji społecznych* jest ocena działań i postaw studenta w trakcie odbywanej praktyki zawodowej, a zatem weryfikacja efektów kształcenia w zakresie przedmiotu odbywa się jako sprawdzenie wyników pracy studenta i określenie, czy zostały przez niego osiągnięte zdefiniowane dla danego przedmiotu efekty kształcenia.

2.4)

Badaniem losów absolwentów zajmuje się Biuro Karier. Ankieta adresowana jest do osób pracujących i niepracujących. Zauważa się, że zatrudnialność absolwentów kierunku *turystyka i rekreacja* jest wysoka i że kluczowym atutem w pozyskiwaniu pracy jest znajomość języków obcych. Brak informacji czy wyniki badań losów zawodowych absolwentów zostały wykorzystane w doskonaleniu procesu kształcenia. Zespół Oceniający PKA uważa iż, zestaw pytań pozwala na ocenę wpływu programu kształcenia na drogę zawodową absolwenta, a w konsekwencji odpowiedzi na te pytania mogą być wykorzystywane w procesie doskonalenia oferty edukacyjnej. Poza tym monitorowanie kariery absolwentów na rynku pracy w celu doskonalenia jakości kształcenia o wiele skuteczniej może być realizowane poprzez tworzenie akademickiej wspólnoty nauczycieli i uczniów czy poprzez utworzenie Klubu Absolwenta. Wielu absolwentów, z którymi Uczelnia utrzymuje kontakt, jest obecnie na kierowniczych stanowiskach, co buduje markę kierunku i zaufanie do jakości wykształcenia jego absolwentów.

Ocena programowa dokonana w 2009 roku (rok akademicki 2008/2009) studiów licencjackich kierunku *turystyka i rekreacja* w WSH we Wrocławiu była pozytywna. W odniesieniu do procesu dyplomowania zwrócono uwagę na konieczność poszerzenia składu Komisji Egzaminacyjnej, a także położenie większego nacisku na metodologiczną stronę prac dyplomowych. Wszystkie egzaminy magisterskie odbywały się w obecności samodzielnego pracownika naukowego. Można uznać, że skład Komisji Egzaminacyjnych został uzupełniony o przynajmniej jednego pracownika samodzielnego. Oceniane przez Zespół prace dyplomowe z lat akademickich 2013/2014 (prace licencjackie i prace magisterskie) oraz 2014/2015 (prace magisterskie) były wystarczająco poprawne pod względem metodologicznym.

Załącznik nr 4 Ocena losowo wybranych prac etapowych oraz dyplomowych

Ogólna ocena weryfikacji założonych efektów kształcenia w ramach analizowanych podczas wizytacji przedmiotów jest pozytywna. Zagadnienia egzaminacyjne i ćwiczeniowe a także prace

projektowe w pełni umożliwiają weryfikację osiągniętych przez studentów założonych dla przedmiotów efektów kształcenia.

Zespół Oceniający PKA dokonał przeglądu prac dyplomowych. W teczkach zawarto wersję papierową pracy dyplomowej, wydrukowaną dwustronnie. Tytuły ocenianych prac dyplomowych studiów wskazują na zgodność ich tematyki z kierunkiem *turystyka i rekreacja*. Oceniane prace są na ogół na dość dobrym poziomie merytorycznym. Niedociągnięcia w pracach znajdują swoje odzwierciedlenie w uwagach promotorów i recenzentów oraz wystawianych ocenach, co świadczy o wystarczająco wnikliwych analizach przedkładanych do oceny tekstów oraz obiektywnym ich opiniowaniu. Recenzje przygotowywane są na drukach, które zawierają siedem punktów, z czego w sześciu recenzenci dokonują oceny ilościowej w pięciostopniowej skali. Przedstawione w recenzjach oceny, analizowanych przez ZO PKA prac, były adekwatne do ich wartości merytorycznej. Prace dyplomowe poddane ocenie charakteryzowały się znacznym wkładem własnym dyplomantów, w dużym stopniu związanym z przeprowadzeniem badań ankietowych. Tylko częściowo analiza wyników badań ankietowych była jednak wystarczająco wnikliwa. Jako zalecenie należy wskazać potrzebę zwracania większej uwagi przez promotorów na część badawczą prac magisterskich (metodologia badań, hipotezy badawcze).

Zespół Oceniający zapoznał się z także pracami etapowymi – testy zaliczeniowe (kolokwia), prace z ćwiczeń, egzaminy. Na podstawie analizy przykładowych prac przedstawionych do oceny można stwierdzić, że tematy oraz stopień ich trudności odpowiadają wymaganiom stawianym studiom wyższym. Pytania z egzaminów oraz testów zaliczeniowych wskazują, iż odpowiadają one treściom kształcenia i pozwalają na weryfikację założonych efektów kształcenia.

Ocena końcowa 2 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

2.1) Uczelnia sformułowała kierunkowe efekty kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* wyodrębniając kierunek z trzech obszarów wiedzy: *nauk społecznych, nauk przyrodniczych oraz nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. Wszystkie 38 efektów kształcenia dla studiów pierwszego stopnia i 38 efektów dla studiów drugiego stopnia zostało właściwie przyporządkowanych do obszarowych efektów kształcenia z uwzględnieniem profilu ogólnoakademickiego. Efekty kierunkowe i przedmiotowe uwzględniają wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne. Opis efektów jest spójny, gdyż efekty przedmiotowe rozwijają i uszczegóławiają efekty kierunkowe. Cele i efekty kształcenia spełniają w niezbędnym stopniu wymagania formułowane dla obszaru *nauk społecznych, przyrodniczych, nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. Określone w macierzy pokrycie kierunkowych efektów kształcenia przez przedmiotowe cele i efekty kształcenia wskazują, że w odniesieniu do ocenianego kierunku możliwe jest osiągnięcie założonych kierunkowych efektów kształcenia.

Uczelnia zapewnia dostęp do informacji na temat efektów kształcenia przyjętych dla ocenianego kierunku studiów. Zarówno kierunkowy opis efektów kształcenia, jak i efekty kształcenia przypisane do poszczególnych kursów zostały opublikowane w Wirtualnym Dziekanacie i są dostępne dla studentów.

2.2) Efekty kształcenia dla kierunku *turystyka i rekreacja* zostały w Uczelni określone w sposób zrozumiały dla odbiorców i umożliwiają prowadzenie systemu ich oceny oraz weryfikacji według metod przyjętych przez nauczycieli akademickich, zarówno na poziomie efektów przedmiotowych, jak i efektów końcowych w procesie dyplomowania.

Efekty kształcenia zostały sformułowane w sposób zrozumiały dla studentów i są dla nich w pełni sprawdzalne również podczas praktyki zawodowej.

2.3) System weryfikacji efektów kształcenia stosowany na ocenianym kierunku studiów jest kompleksowy - obejmuje wszystkie kategorie efektów kształcenia oraz wszystkie jego etapy. Stworzono możliwości zmierzenia i oceny efektów kształcenia na poszczególnych jego etapach.

Wymagania w odniesieniu do etapowych i końcowych efektów kształcenia oraz system oceniania studenta jest wystarczająco przejrzysty. Proces ten należy doskonalić poprzez wypracowanie lepiej wystandaryzowanych dla całego kierunku *turystyka i rekreacja* sposobów weryfikacji efektów kształcenia i stawiania odpowiednich, najlepiej ujednoliconych wymagań. Tematy prac dyplomowych i magisterskich mieszczą się w kanonie kierunku *turystyka i rekreacja*. System oceny efektów kształcenia na ocenianym kierunku jest dostępny i dobrze znany studentom.

Weryfikacja osiągniętych efektów kształcenia jest przejrzysta i obiektywna.

2.4) W Uczelni został stworzony system monitorowania losów absolwentów. Prowadzone są badania pozwalające na pozyskiwanie informacji w tym zakresie. Biuro Karier przeprowadziło pierwszy etap badania losów zawodowych absolwentów kierunku *turystyka i rekreacja*, ale jest jeszcze za wcześnie, aby ocenić efektywność tych działań. Badania te należy kontynuować i doskonalić.

Kryterium 3. Program studiów umożliwia osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

3.1)

W bieżącym roku akademickim studia I stopnia (licencjackie) realizowane są według dwóch, znacząco odmiennych programów kształcenia:

- I rok studiów stacjonarnych i niestacjonarnych wg nowego programu, który określany jest w *Raporcie samooceny* mianem *Programu 2014*,
- II i III rok wg programu obowiązującego od 2012 roku, który określany jest w *Raporcie samooceny* mianem *Programu 2013*.

Z tego też względu, prezentację struktury programu kształcenia na **studiach I stopnia** przedstawiono odrębnie. Obie edycje programu kształcenia dla studiów pierwszego stopnia obejmują ogółem 180 ECTS możliwych do uzyskania w trakcie 6 semestrów (po 30 punktów ECTS w każdym semestrze). Studia są realizowane w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

Program studiów realizowanych na II i III roku (edycja *Programu 2013*) zakłada, że w ramach studiów stacjonarnych 90 punktów ECTS, stanowiących połowę programu kształcenia, realizowanych jest przez zajęcia wymagające bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich w pracy ze studentami, a pozostałe punkty ECTS odzwierciedlają nakłady samodzielnej pracy studentów. W przypadku studiów niestacjonarnych zajęcia wymagające bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich realizują 59 punktów ECTS (co stanowi jedną trzecią programu kształcenia).

Program studiów zawiera moduły kształcenia planowane w następujących grupach zajęć:

- 1) wychowanie fizyczne – sporty rekreacyjne;
- 2) lektoraty – język obcy I i II;
- 3) przedmioty ogólne: *tutorial, bezpieczeństwo i higiena pracy oraz ergonomia, technologia informacyjna, socjologia, interkulturowość, ochrona własności intelektualnej*;
- 4) moduły fakultatywne – zajęcia wybieralne ogólnouczelniane;
- 5) seminarium dyplomowe;
- 6) moduły specjalnościowe;
- 7) moduły (podstawowe i kierunkowe) - zajęcia z zakresu nauk podstawowych, do których odnoszą się efekty kształcenia dla określonego kierunku, poziomu i profilu kształcenia;
- 8) praktyka.

W programie studiów edycji 2014 występują zajęcia o charakterze praktycznym, umożliwiające studentom rozwijanie umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych. Obejmują one formy zajęć wymagające bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów (ćwiczenia, laboratoria, projekty, zajęcia terenowe, wychowanie fizyczne – sporty rekreacyjne, lektoraty) oraz samodzielną pracę studenta związaną z realizacją praktyk zawodowych

oraz przygotowaniem do zajęć praktycznych. Program studiów umożliwia studentowi wybór modułów kształcenia - 83 punktów ECTS, czyli 46% ogólnej liczby punktów.

Zmodyfikowany w 2014 roku program studiów (edycja *Programu 2014*), podobnie jak uprzednio omówiony zakłada, że w ramach studiów stacjonarnych 90 punktów ECTS, realizowanych jest w postaci zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów. W przypadku studiów niestacjonarnych w postaci zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich i studentów, realizowanych jest 59 punktów ECTS (co stanowi jedną trzecią programu kształcenia). W tym programie studiów licencjackich wyeksponowano 3 pakiety przedmiotów specjalnościowych, nawiązujących do ustaleń strategii rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku.

Pakiet/moduł przedmiotów *hotelarstwo i gastronomia* ma pozwolić na bardziej wyraźne przygotowanie absolwentów do pracy w szeroko rozumianych usługach hotelarskich, które będą się szczególnie dynamicznie rozwijać w regionie. Pakiet/moduł przedmiotów *turystyka aktywna*, która stanowi jeden z markowych produktów turystycznych regionu, ma dać absolwentom szersze przygotowanie do obsługi aktywnego wypoczynku weekendowego i urlopowego, turystyki kwalifikowanej oraz sportu rekreacyjnego. Pakiet przedmiotów *turystyka edukacyjna*, która również stanowi markowy produkt turystyczny Dolnego Śląska, ma wyposażyć absolwentów w wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne potrzebne specjalistom w zakresie obsługi turystyki krajoznawczej, w tym także szkolnej.

Podkreślenie wymienionych wyżej trzech pakietów specjalnościowych w ramach programu studiów licencjackich ma być świadectwem dobrego przygotowania absolwentów do udziału w realizacji strategii rozwoju turystyki w regionie. W planach jest również wystąpienie do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego o wsparcie finansowe realizacji poszczególnych pakietów/modułów specjalnościowych.

Program studiów umożliwia studentowi wybór przedmiotów kształcenia za 83 punkty ECTS, co stanowi 46% ogólnej liczby punktów. Prezentowane plany studiów obejmują całkowity nakład pracy studenta niezbędny do uzyskania wszystkich przyjętych efektów kształcenia i uwzględnia uczestnictwo w zajęciach wymagających bezpośredniego udziału studentów i nauczycieli akademickich oraz samodzielną pracę własną.

Realizowany program studiów pierwszego stopnia formy stacjonarnej i niestacjonarnej, zarówno edycji 2013, jak i edycji 2014, umożliwia osiągnięcie zakładanych celów i kierunkowych efektów kształcenia. Można dodać, że warunki realizacji efektów umiejętności dodatkowo zapewniały i zapewniają praktyki zawodowe.

Program kształcenia na poziomie **studiów drugiego stopnia** obejmuje 90 punktów ECTS możliwych do uzyskania w trakcie trzech semestrów (30 punktów ECTS w każdym semestrze), realizowanych w formie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. W ramach studiów stacjonarnych połowa programu kształcenia realizowana jest w postaci zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich (zajęcia te zapewniają 45 punktów ECTS). Pozostałe punkty ECTS odzwierciedlają nakład samodzielnej pracy studentów niezbędny do uzyskania zakładanych efektów kształcenia. W planie studiów niestacjonarnych w postaci zajęć wymagających bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich realizowanych jest 30 punktów ECTS.

W programie kształcenia studiów magisterskich uwzględnione zostały zajęcia o charakterze praktycznym umożliwiające studentom rozwijanie umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych. Zajęcia o charakterze praktycznym obejmują formy dydaktyczne wymagające bezpośredniego udziału nauczycieli akademickich (*ćwiczenia, laboratoria, projekty, zajęcia terenowe, lektoraty*) oraz samodzielną pracę studenta związaną przygotowaniem się do zajęć praktycznych. Plany studiów obejmują zajęcia wymagające bezpośredniego udziału studentów i nauczycieli akademickich, jak też formy samodzielnej pracy własnej studenta. Formy kształcenia mają swoje odzwierciedlenie w stosowanych metodach kształcenia i wynikają z organizacji procesu dydaktycznego oraz posiadanych zasobów infrastruktury. Zarówno formy zajęć jak i metody kształcenia podporządkowane są uzyskaniu przez studentów zakładanych efektów kształcenia.

Służy temu opracowana dokumentacja opisująca program kształcenia, zawierająca szczegółowe wytyczne i wskazówki o charakterze praktycznym.

Realizowany program kształcenia na studiach magisterskich w wystarczającym stopniu umożliwia realizację założonych efektów kształcenia wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych kierunku *turystyka i rekreacja* w profilu ogólnoakademickim..

Rok akademicki podzielony jest na dwa semestry i obowiązuje semestralny system rozliczania zaliczeń i egzaminów. Studia licencjackie obejmują sześć semestrów, a studia magisterskie trzy semestry zajęć. Zajęcia na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych odbywają się zgodnie z aktualnymi programami i planami studiów. Na studiach stacjonarnych zajęcia są zaplanowane w kolejnych tygodniach semestru, zazwyczaj dwie lub cztery godziny jednego przedmiotu w tygodniu. Na studiach niestacjonarnych plan jest realizowany w wyznaczone soboty i niedziele, zazwyczaj w cyklu dwutygodniowym.

Oprócz tradycyjnych form aktywnych zajęć, jak ćwiczenia w grupach, czy zajęcia laboratoryjne i seminaria – studenci biorą udział w warsztatach menedżerskich, treningach, a także w realizowanych indywidualnie lub zespołowo analizach przypadków oraz opracowywanych i publicznie prezentowanych projektach w ramach warsztatów diagnostyczno-projektowych. Warto podkreślić, że wybrane i specjalnie do tego przygotowane przedmioty wspomagane są technikami kształcenia na odległość. Zastosowanie *e-learningu* wpłynęło na strukturę planów studiów i programów kształcenia. Wiązało się bowiem z koniecznością zmian w dotychczasowym, ukształtowanym przez lata stanie, zdefiniowanym w programach kształcenia.

Indywidualizacja procesu kształcenia jest realizowana przez następujące mechanizmy:

- wybór modułów specjalnościowych oferowanych na studiach I i II stopnia,
- wybór seminarium dyplomowego na podstawie ofert tematycznych przedstawionych przez poszczególnych promotorów,
- wybór „przedmiotów do wyboru” dokonany w dwóch kolejnych semestrach.

WSH umożliwia studentom modyfikację programów lub poszerzenie wiedzy przez indywidualizację kształcenia. Dotyczy to szczególnie następujących sytuacji:

- studenci wyjeżdżający w ramach programu Erasmus realizują za granicą inne przedmioty, niż przewidziane w planie studiów, zaliczenie semestru następuje poprzez uzgodnienie ekwiwalentu punktów ECTS,
- studenci studiujący równolegle na innej uczelni mogą uzyskać prawo przepisania przedmiotów już zrealizowanych, o ile ich zakres programowy jest równorzędny wymaganemu w WSH,
- studenci mogą uzyskać zgodę na indywidualną opiekę promotorską, poza grupą seminaryjną, jeśli problematyka ich pracy dyplomowej mieści się w obszarze naukowym określonego nauczyciela akademickiego,
- studenci zainteresowani realizacją dwu odrębnych specjalności (w ramach studiów II stopnia) realizują je równolegle, zaliczając na jednej ze specjalności pełny plan studiów, a na drugiej jedynie przedmioty specjalnościowe,
- studenci mogą uzyskać prawo do indywidualnej organizacji studiów, co umożliwia im realizację poszczególnych przedmiotów w innej kolejności, niż przewiduje to plan studiów oraz uzyskiwanie zaliczeń i składanie egzaminów w terminach indywidualnie uzgadnianych z prowadzącymi.

Uczelnia umożliwia również studiowanie osobom niepełnosprawnym ruchowo. Użytkowana od trzech lat nowa siedziba WSH jest w pełni przystosowana dla osób niepełnosprawnych ruchowo (windy, podjazdy, brak przeszkód architektonicznych, odpowiednio dostosowane toalety). Regulamin studiów umożliwia organizację studiów dla tych osób. Aktualnie na kierunku *turystyka i rekreacja* studiuje osoby niepełnosprawne ruchowo (na wózkach inwalidzkich).

Studia ocenianego kierunku na poziomie pierwszego stopnia trwają sześć semestrów, mają tradycyjny układ i realizowane są w profilu ogólnoakademickim. Treści kształcenia oraz wykorzystywane formy dydaktyczne szczegółowo opisane w sylabusach są wystarczające dla osiągnięcia zakładanych przedmiotowych efektów kształcenia. Również treści i formy realizacji

modułów fakultatywnych oraz modułów specjalnościowych można uznać za wystarczające dla realizacji przyjętych efektów kształcenia w programie studiów licencjackich kierunku *turystyka i rekreacja*. Dobre uzupełnienie programu kształcenia studiów pierwszego stopnia stanowi praktyka zawodowa. Cele praktyk zostały określone prawidłowo i sposób organizacji praktyk zawodowych tak na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych można uznać za poprawny.

Realizacja studiów drugiego stopnia przewiduje trzy semestry zajęć tak w formie stacjonarnej, jak i niestacjonarnej. Udzielone podczas wizytacji ZO PKA w Uczelni informacje potwierdzają, że organizacja zajęć zapewnia osiągnięcie założonych efektów kształcenia. W Uczelni rozważa się jednak – wobec konieczności dużej kumulacji godzin zajęć dydaktycznych również w ostatnim semestrze studiów magisterskich – wydłużenie czasu trwania studiów drugiego stopnia do czterech semestrów. Przegląd efektów przedmiotowych oraz ich powiązanie z założonymi efektami kierunkowymi pozwala stwierdzić, że również trzy semestry studiów zapewniają w wystarczającym stopniu osiągnięcie założonych efektów kształcenia.

Zajęcia wymagające bezpośredniego udziału studentów i nauczycieli akademickich realizowane są w ramach wykładów, ćwiczeń, laboratoriów, lektoratów i wychowania fizycznego (zajęcia o charakterze praktycznym, rozwijające kulturę fizyczną i kształtujące potrzebę ruchu), a także zajęć terenowych oraz seminarium i repetytorium (zajęcia prowadzone w grupach audytoryjnych, których celem jest przygotowanie studentów do egzaminów i zaliczeń, polegające na podsumowaniu omawianych zagadnień, wyjaśnianiu wątpliwości). Dodatkowo do zajęć z udziałem pracowników dydaktycznych należy też *opieka dydaktyczna* jako forma uzupełniająca związana z konsultacjami organizowanymi w Uczelni, polegająca na konsultacjach prowadzonych na platformie.

W WSH we Wrocławiu jest stosowany Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów - przyjęto, że jeden punkt ECTS odpowiada efektom kształcenia, których uzyskanie wymaga od 25 do 30 godzin pracy studenta. Liczba punktów dla roku akademickiego wynosi 60, dla semestru 30. Wymagana liczba ECTS do ukończenia na kierunku *turystyka i rekreacja* studiów pierwszego stopnia wynosi 180 punktów, a studiów drugiego stopnia 90 punktów ECTS. Zarówno na studiach pierwszego jak i drugiego stopnia obszarem wiodącym jest obszar *nauk społecznych*. Studenci na studiach licencjackich uzyskują (edycji 2013 i edycji 2014) około 71% ECTS za efekty związane z obszarem nauk społecznych w zakresie wiedzy i umiejętności. Programy aktualnie obowiązujące obejmują również około 70% ECTS z obszaru *nauk społecznych*, około 19% ECTS z obszaru *nauk przyrodniczych* i 11% z obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*.

W realizowanych programach kształcenia przyjęto, że nakład pracy studenta obejmuje udział w różnych formach zajęć z udziałem nauczycieli akademickich (godziny bezpośrednie), ale także czas poświęcony na samodzielne uczenie się – przygotowanie się do zajęć, wykonanie zadań projektowych czy przygotowanie do zaliczeń i egzaminów (godziny bez udziału wykładowcy). Należy także podkreślić, że nakład pracy który stanowił podstawę do określenia punktów ECTS uwzględniał możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia przez „przeciętnego” studenta. Dokumentem, w którym organizacyjnie ujęto sposób określania punktów ECTS jest sylabus przedmiotu (zgodnie z Zarządzeniami Dziekana)

Przyjęty algorytm określa część nakładu pracy studenta jako wprost wynikający z realizacji procesu kształcenia. W tych przypadkach zestandaryzowano proporcje określające nakład pracy studenta. Zdecydowanie bardziej skomplikowane były prace nad określeniem nakładu pracy studenta dla innych czynności przewidzianych w algorytmie. W rozwiązaniach brano np. pod uwagę skalę trudności przedmiotu, pracochłonność zadań czy także opinie studentów dotyczące danego przedmiotu. W przypadku opinii studentów (odbyły się spotkania ze starostami grup i ciągów wykładowych) mieli oni możliwość zarówno formułowania swoich opinii dotyczących rozwiązań programowych, jak i składania swoich propozycji w tym względzie.

Raport Samooceny określa szczegółowe wskaźniki sumaryczne przyznawanych punktów ECTS dla poszczególnych modułów i typów zajęć (s. 17, 19 *Raportu*) w ramach studiów licencjackich (dwie edycje) i magisterskich.

Dla studiów pierwszego stopnia (edycja 2013 i edycja 2014) na poziomie studiów stacjonarnych i niestacjonarnych szczegółowo określono punkty ECTS za: zajęcia z bezpośrednim udziałem

nauczyciela akademickiego, zajęcia z zakresu nauk podstawowych, zajęcia o charakterze praktycznym, moduły przedmiotów ogólnouczelnianych, wychowanie fizyczne oraz praktykę zawodową. Podział punktów ECTS w ramach wyróżnionych typów zajęć nie budzi wątpliwości. Za zajęcia z WF na studiach licencjackich przewidziano 1 ECTS, natomiast za praktyki zawodowe w edycji programu studiów 2013 – 10 ECTS, a w edycji programu 2014 – 12 punktów ECTS.

Za zajęcia praktyczne student stacjonarny uzyskuje 32,2% ECTS, a student niestacjonarny 26,7%. Program studiów magisterskich kierunku TiR nie przewiduje realizacji zajęć z wychowania fizycznego ani praktyki zawodowej.

Za praktykę zawodową na studiach pierwszego stopnia (edycja *Programu 2013*) studentowi przyznaje się 10 punktów, a w edycji *Program 2014* - 12 punktów ECTS. Wymiar godzinowy praktyk jest jednak zbyt niski w stosunku do liczby punktów ECTS w drugiej edycji programu – należy uzasadnić przyznanie 12 punktów ECTS za praktykę zawodową w wymiarze 240 godzin.

Ogólnie można stwierdzić, że stosowane zasady punktacji ECTS na kierunku *turystyka i rekreacja* w wizytowanej Uczelni są poprawne.

Sekwencja modułów kształcenia studiów pierwszego stopnia według programu edycji 2013 i edycji 2014 jest prawidłowa. W planie zakłada się realizację przedmiotów ogólnych oraz modułów podstawowych i kierunkowych przed realizacją przedmiotów modułów specjalnościowych. Pakiety przedmiotów modułów specjalnościowych zostały określone również poprawnie. Praktyka realizowana na pierwszym stopniu studiów może być w ramach ścieżki indywidualnej realizowana zgodnie z potrzebami studenta. Również sekwencja zajęć na studiach magisterskich jest prawidłowa. Usytuowanie seminarium dyplomowego licencjackiego i magisterskiego jest poprawne.

Praktyka zawodowa stanowi integralną część planu studiów licencjackich (profil ogólnoakademicki). Traktowana jest jako oddzielny przedmiot i podlega zaliczeniu z oceną. Informacje o odbytych przez studenta praktykach znajdują się w suplemencie do dyplomu. Studenci zobowiązani są do odbycia praktyki zawodowej zgodnie z programem praktyk zawodowych określonym w sylabusie przedmiotu *praktyka*. Praktyka zawodowa jest realizowana na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia w wymiarze minimum 6 tygodni. W ramach studiów II stopnia nie ma obligatoryjnych praktyk zawodowych.

Zasady odbywania i wymiar praktyk studenckich na ocenianym kierunku studiów zostały uregulowane *Regulaminie Praktyk Studenckich* (Uchwała Rady Wydziału nr 14/2013/2014 z dnia 17 czerwca 2014). Regulamin w sposób precyzyjny określa zasady odbywania i zaliczania praktyk studenckich. Akt ten został opublikowany na stronie internetowej Uczelni, przez co studenci mają możliwość zapoznania się z jego treścią. Ponadto, podkreślić należy, że dokumentacja dotycząca zasad realizacji praktyk studenckich została opracowana w sposób rzetelny i kompleksowy.

Praktyka może być realizowana w ramach dwóch ścieżek: organizowanej i indywidualnej. Praktyka zawodowa może być także realizowana w ramach praktyk zagranicznych programu ERASMUS. Decyzję o możliwości odbywania praktyki zawodowej w wybranym przez studenta przedsiębiorstwie – instytucji podejmuje Pełnomocnik Dziekana ds. studenckich praktyk zawodowych na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Celem zasadniczym praktyk zawodowych studentów jest połączenie wiedzy teoretycznej ze zdobywaniem praktycznych doświadczeń w środowisku pracy. Odbycie praktyki pozwala studentowi poznać specyfikę pracy na różnych stanowiskach, w różnych branżach merytorycznie związanych z kierunkiem studiów. Poprzez realizację praktyk zawodowych studenci mają możliwość: sprawdzenia swojej wiedzy w realnych warunkach, zweryfikowania jej w konkretnych sytuacjach, zaprezentowania swojego potencjału przyszłym pracodawcom.

Podstawą do zaliczenia odbytej praktyki są efekty kształcenia osiągnięte i udokumentowane sprawozdaniem z praktyki. Student jest zobowiązany do prowadzenia indywidualnego dzienniczka praktyk – w przypadku studiów stacjonarnych, lub do przedstawienia w dokumentacji z praktyki doświadczenia zawodowego potwierdzonego stosownymi dokumentami. Uczelnia okresowo

monitoruje odbywane przez studentów praktyki, komunikuje się z firmami przyjmującymi studentów, negocjuje warunki, zakres i formy realizacji praktyk.

Student posiada swobodę wyboru okresu studiów, w którym chce odbywać praktykę. Za zaliczenie praktyk Uczelnia przyznaje punkty ECTS, co należy ocenić pozytywnie, ponieważ nakład pracy studenta w czasie obowiązkowych praktyk ma odzwierciedlenie w przyznanych punktach. Studenci samodzielnie poszukują miejsc, w których mogą realizować praktyki. W przypadku gdy student ma problem ze znalezieniem odpowiedniego miejsca, może skorzystać z pomocy Biura Karier, które prowadzi listę podmiotów stale współpracujących z Uczelnią. Przed rozpoczęciem praktyki student jest zobowiązany zadbać o zawarcie umowy trójstronnej pomiędzy uczelnią, praktyko-dawcą i nim samym. W związku z tym, Uczelnia za każdym razem ma możliwość zweryfikowania poprawności doboru instytucji, w których student będzie odbywać praktyki. Dlatego, nie zdarzył się dotąd przypadek niezaliczenia praktyki z powodu doboru instytucji niezwiązanej z treściami kształcenia. Można uznać, że podmioty, w których odbywają się praktyki zawodowe studentów kierunku *turystyka i rekreacja* ocenianej Uczelni są odpowiednie dla zakładanych efektów umiejętności kierunku.

Za organizację praktyk studenckich odpowiada Pełnomocnik Dziekana ds. studenckich praktyk zawodowych. Jak potwierdzili studenci, Uczelnia dba o to, żeby miejsce realizowania praktyk odpowiadało kierunkowi studiów. Weryfikacji uzyskanych na praktykach efektów kształcenia dokonuje Pełnomocnik, który na podstawie przedstawionego przez studenta dzienniczka praktyk wraz z oceną i opinią wystawioną przez zakładowego opiekuna praktyk, dokonuje zaliczenia. Ze względu na obowiązek wpisywania do dzienniczka wykonywanych codziennie czynności, Pełnomocnik nie ma trudności w zweryfikowaniu czy student rzeczywiście zrealizował przypisane do praktyk efekty kształcenia, co ocenia się pozytywnie. Co więcej, za zrealizowaną praktykę student poza zaliczeniem otrzymuje ocenę, która stanowi odzwierciedlenie stopnia uzyskania zakładanych efektów kształcenia przypisanych do praktyki zawodowej. Ocena wystawiana jest na podstawie dostarczonej dokumentacji, oceny wystawionej przez zakładowego opiekuna praktyk i rozmowy studenta z Pełnomocnikiem. Pełnomocnik nie jest jednak związany oceną zakładowego opiekuna praktyk.

Dla studentów łączących studia z pracą zawodową, Uczelnia przewidziała możliwość zaliczenia praktyk na podstawie zaświadczenia z zakładu pracy lub oświadczenia o prowadzeniu własnej działalności gospodarczej. Zgodnie z Regulaminem, wykonywana praca zawodowa musi być powiązana ze studiowanym kierunkiem. Pełnomocnik dokonuje zaliczenia na podstawie przedstawionej przez studenta umowy o pracę lub innej oraz dokumentu określającego zakres obowiązków wykonywanych przez studenta.

Harmonogram zjazdów, ustalany jest z odpowiednim wyprzedzeniem przez administrację Wydziału w porozumieniu z samorządem studenckim. Zajęcia dla studentów niestacjonarnych odbywają się średnio co dwa tygodnie w soboty i w niedziele w godzinach o 8⁰⁰ do 20⁰⁰. Natomiast zajęcia na studiach stacjonarnych odbywają się w czwartki, piątki, soboty, niedziele i są łączone z zajęciami dla studentów niestacjonarnych. Takie rozwiązanie może być dyskusyjne ponieważ wymaga – zgodnie z zasadami obliczania ECTS za pracę własną studenta – zróżnicowanych nakładów pracy własnej studentów stacjonarnych i niestacjonarnych. Studenci stacjonarni obecni na spotkaniu z zespołem oceniającym PKA podkreślili swoje niezadowolenie z takiej organizacji zajęć, ponieważ zdecydowali się na studiowanie w trybie stacjonarnym a zmuszeni są do uczęszczania na zajęcia prowadzone w większości w weekendy.

Podczas spotkania z zespołem wizytującym studenci ocenili, że plan zajęć jest ułożony poprawnie. Przewidziana jest w nim pół godzinna przerwa obiadowa. Studenci podkreślili też, że plan zajęć nie jest często zmieniany. Natomiast zajęcia ułożone są w skondensowany sposób wykluczający możliwość wystąpienia tzw. *okienek*. O wszelkiego rodzaju zmianach w planie zajęć studenci są informowani, za pośrednictwem poczty elektronicznej, z odpowiednim wyprzedzeniem. Często zdarza się również, że zmiany w planie zajęć dokonywane są na wniosek studentów, w celu dostosowania go do ich potrzeb.

Zasady indywidualizacji studiów na wizytowanym kierunku zostały określone w *Regulaminie studiów*. Regulamin przyznaje możliwość uzyskania indywidualnego planu studiów i programu nauczania studentom, którzy zaliczyli co najmniej pierwszy rok studiów i uzyskali oceny pozytywne w pierwszym terminie z przedmiotów objętych planem studiów, w sesji poprzedzającej bezpośrednio wystąpienie o zgodę na taki tryb studiowania. Indywidualny plan studiów i program nauczania polega na umożliwieniu studentowi uczestnictwa i zaliczania wybranych przedmiotów na innych uczelniach wyższych polskich i zagranicznych. Regulamin nie przewiduje natomiast możliwości zaliczania dodatkowych przedmiotów lub wzięcia udziału w badaniach naukowych kadry. Student uzyskujący indywidualny plan studiów i program nauczania, nie jest obejmowany indywidualną opieką przez wskazanego nauczyciela akademickiego.

Regulamin przewiduje też możliwości uzyskania przez studenta indywidualnej organizacji studiów, która polega na określeniu indywidualnych sposobów i terminów oraz form realizacji obowiązków dydaktycznych wynikających z planu studiów i programów nauczania, w tym: zaliczeń, egzaminów i praktyk itp. Indywidualna organizacja studiów przewidziana jest w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Decyzje o przyznaniu indywidualnej organizacji studiów podejmuje Dziekan na wniosek studenta.

W rzeczywistości jednak zdaniem studentów obecnych na spotkaniu z zespołem oceniającym, możliwości indywidualizacji studiów nie są przez nich wykorzystywane. Nigdy nie spotkali się oni z przykładem studenta korzystającego z indywidualnego planu studiów i programu nauczania. Studenci wyróżniający się nie są też obejmowani indywidualną opieką naukową ze strony nauczycieli akademickich. Żaden ze studentów obecnych na spotkaniu z ZO PKA nie korzystał z indywidualnej organizacji studiów.

Studenci na ocenianym kierunku studiów nie mają możliwości faktycznej realizacji swojego uprawnienia do wyboru modułów zajęć, którym przypisano nie mniejszym niż 30% liczby punktów ECTS koniecznych do ukończenia studiów zgodnie z programem kształcenia. Studenci nie mają możliwości wyboru zajęć fakultatywnych. Do wszystkich kursów są oni przyporządkowani z góry. Uczelnia na ocenianym kierunku studiów nie prowadzi tradycyjnie rozumianych specjalności. Należy jednak zauważyć, że proponuje się moduły specjalnościowe, które zawierają specyficzne tematy zajęć dających możliwości dodatkowej specjalizacji. Niejasne jednak jest czy moduły te mogą być swobodnie wybierane przez studentów (*ograniczenie możliwości wyboru może wynikać z małej liczby studentów – przykładowo w grudniu 2014 r. na trzecim roku studiów stacjonarnych studiowało 11 studentów, a na pierwszym roku studiów magisterskich 21 osób – zbyt mała liczba studentów ogranicza możliwości uruchamiania przedmiotów modułów specjalnościowych*).

Ze względu na niewielką liczbę studentów niepełnosprawnych studiujących na WSH, nie została utworzona specjalna jednostka administracyjna, której celem byłaby opieka nad studentami niepełnosprawnymi. Za pomoc studentom niepełnosprawnym odpowiedzialny jest natomiast Pełnomocnik Rektora ds. Osób Niepełnosprawnych. Oferuje on, wsparcie studentom w zakresie dostosowania organizacyjnego i właściwej realizacji procesu dydaktycznego biorąc pod uwagę ich szczególne potrzeby, co należy ocenić pozytywnie. Pośredniczy on także w kontakcie pomiędzy studentami niepełnosprawnymi a nauczycielami akademickimi. Ważną częścią obowiązku pracownika jest zapewnianie studentom pomocy w pozyskiwaniu specjalistycznego sprzętu, który pomaga im w zdobywaniu wiedzy na studiach.

3.2)

Raport samooceny, dokumentacja dostarczona podczas wizytacji, jak również ocena przez ZO PKA warunków i przebiegu kształcenia w miejscu studiów, rozmowy z władzami Wydziału i studentami wskazują, że koncepcja studiów na kierunku *turystyka i rekreacja* jest przemyślana i Uczelnia stosuje właściwe narzędzia do jej realizacji. Opracowane efekty kształcenia znajdują odzwierciedlenie w treściach realizowanych modułów, praktykach i egzaminach dyplomowych. Oceniany program kierunku studiów cechuje poprawny dobór formy zajęć do treści programowych, celów i efektów kształcenia. Ze szczegółowych programów poszczególnych przedmiotów wynika, że podczas ich realizacji stosowane są adekwatne metody dydaktyczne. Wykłady i seminaria prowadzone są w sposób standardowy. W ramach ćwiczeń stosowane są aktywizujące metody

dydaktyczne. Zatem można stwierdzić, iż program studiów posiada dobrze dobrane formy i metody dydaktyczne do celów, efektów i treści kształcenia.

Podczas spotkania z ZO PKA studenci wyrazili opinię, iż prowadzone na ocenianym kierunku zajęcia pozwalają na zdobycie umiejętności praktycznych, które większość z nich będzie mogła wykorzystać w pracy zawodowej. Studenci bardzo pozytywnie ocenili sposób prowadzenia zajęć oraz fakt, że zajęcia te prowadzone są przez praktyków, co pozwala im na łatwiejsze zdobycie umiejętności niezbędnych w przyszłej pracy. W opinii studentów stosowane metody dydaktyczne sprzyjają osiąganiu zakładanych efektów kształcenia. Oceniając stopień spójności programu kształcenia nie stwierdzono też dublowania się treści kształcenia.

Należy stwierdzić, że koncepcja kształcenia, opracowane efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz programy studiów tworzą spójną całość.

W ramach oceny jakości kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* (studia pierwszego stopnia) w maju 2009 roku sformułowano uwagę o konieczności zwiększenia liczby godzin zajęć o charakterze ćwiczeń i seminariów. Aktualnie obowiązujący plan zajęć uwzględnia wystarczającą liczbę godzin zajęć aktywizujących studentów.

Ocena końcowa 3 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

3.1) Realizowany program studiów I i II stopnia umożliwia realizację zakładanych celów i efektów kształcenia oraz uzyskanie zgodnej ze studiowanym kierunkiem studiów struktury kwalifikacji absolwenta. Program studiów cechuje się właściwym doбором treści kształcenia oraz poprawnymi założeniami programowymi i właściwą realizacją praktyki zawodowej. Prawdłowo dobrano formy i metody dydaktyczne do celów, efektów i treści kształcenia. System punktacji ECTS przyjęty w procesie kształcenia na ocenianym kierunku studiów jest zgodny z przepisami ustalającymi podstawowe wymagania w tym zakresie. Konieczne jednak wydaje się zapewnienie studentom stacjonarnym możliwości realizacji zdecydowanie większej części zajęć w planie bez udziału studentów niestacjonarnych. Wspólnie organizowanie zajęć (np. w piątek) dla studentów stacjonarnych i niestacjonarnych można jednak wykorzystać – i tak dzieje się prawdopodobnie w ocenianej Uczelni – w celu poprawy możliwości wymiany doświadczeń w zakresie potencjalnych umiejętności praktycznych. Osiąganiu celów i efektów kształcenia sprzyjają także uwarunkowania organizacyjne. Sekwencja modułów kształcenia i przedmiotów w ramach modułów jest poprawna.

Studenci niestacjonarni pozytywnie ocenili konstrukcję planu zajęć, natomiast studenci stacjonarni wyrazili swoje niezadowolenie z konieczności uczestnictwa w zajęciach prowadzonych dla studentów niepełnosprawnych w weekendy. Zespół Oceniający PKA zgadza się, że niestety nie ma możliwości organizowania odrębnych zajęć wyłącznie dla studentów niepełnosprawnych. System praktyk studenckich na ocenianym kierunku jest zorganizowany prawidłowo i rzetelnie. Uczelnia weryfikuje w sposób kompleksowy efekty kształcenia uzyskiwane przez studentów na praktykach. Studenci mają możliwość skorzystania z indywidualnego planu i programu nauczania oraz indywidualnej organizacji studiów. W rzeczywistości żaden student ocenianego kierunku nie korzysta z możliwości indywidualizacji studiów. Uczelnia nie zapewnia studentom realizacji ich uprawnień do wyboru modułów zajęć, którym przypisano nie mniej niż 30% liczby punktów ECTS koniecznych do ukończenia studiów zgodnie z programem kształcenia. Na pozytywną ocenę zasługuje system indywidualnej opieki dydaktycznej nad studentami niepełnosprawnymi.

3.2) Zakładane efekty kształcenia, formy zajęć, treści kształcenia, metody dydaktyczne oraz sposoby weryfikacji efektów kształcenia na studiach pierwszego i drugiego stopnia tworzą spójną całość. Praktyka zawodowa dobrze wspiera realizację efektów kształcenia w szczególności w zakresie umiejętności i kompetencji społecznych. Studenci wysoko oceniają doświadczenie nauczycieli akademickich.

Kryterium 4. Liczba i jakość kadry dydaktycznej a możliwość zagwarantowania realizacji celów edukacyjnych programu studiów

4.1)

Na ocenianym kierunku studiów zajęcia prowadzi 65 osób, wśród których 14 przedstawiono do obecnego minimum kadrowego. Zarówno liczba nauczycieli akademickich, jak i struktura ich kwalifikacji naukowych (po części także doświadczeń zawodowych) umożliwiają osiągnięcie założonych celów i efektów kształcenia w ramach przyjętych programów studiów. W przypadku osób zaliczonych do minimum kadrowego kwalifikacje te mieszczą się w obszarach, w których efekty kształcenia zostały umiejscowione, tj. w obszarze *nauk społecznych, przyrodniczych* oraz w obszarze *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. W przypadku pozostałych osób prowadzących zajęcia na ocenianym kierunku specjalności naukowe odnoszą się przede wszystkim do wymienionych wyżej obszarów, (choć w innych dziedzinach i dyscyplinach niż umiejscowiono efekty kształcenia (np. *prawo*), czy też mieszczą się w innych obszarach: nauki humanistyczne (głównie *języki obce, historia sztuki*), nauki techniczne – *architektura i urbanistyka*.

4.2)

Jak wspomniano wyżej, wizytowany kierunek *turystyka i rekreacja* został przyporządkowany do **obszaru nauk społecznych**, dziedziny *nauk ekonomicznych* w zakresie dyscyplin *ekonomia, nauki o zarządzaniu*, dziedziny *nauk społecznych* w zakresie dyscyplin *psychologia, socjologia*; **obszaru nauk przyrodniczych**, dziedziny *nauk o Ziemi* w zakresie dyscypliny *geografia*; **obszaru nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej**, w dziedzinie *nauk o kulturze fizycznej*. Obszarem wiodącym jest obszar *nauk społecznych*, do którego przyporządkowano około 70% punktów ECTS (aż 73% efektów wiedzy i umiejętności studiów pierwszego oraz studiów drugiego stopnia odnoszone jest do obszaru *nauk społecznych*).

W związku z przepisem przejściowym określonym w §29 rozporządzenia Ministra NNiSzW z dnia 3 października 2014 r. w *sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1370) okres dostosowania minimum kadrowego dla kierunku studiów prowadzonego w dniu wejścia w życie niniejszego rozporządzenia do wymogów określonych w § 17 ust. 1 pkt. 8 ... wynosi w terminie do dnia 1 października 2015 r.

Z Raportu samooceny kierunku *turystyka i rekreacja* wynika, że minimum kadrowe wizytowanego kierunku studiów stanowi 16 osób, w tym 2 przebywają na urlopie macierzyńskim i rodzicielskim. W toku wizytacji Uczelnia zgłosiła 14 nauczycieli akademickich, w tym 7 w grupie pracowników samodzielnych oraz 7 w grupie nauczycieli posiadających stopień naukowy doktora.

Ponadto Uczelnia przygotowała wykaz pozostałych nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na wizytowanym kierunku. Lista ta obejmuje 51 osób, w tym 25 doktorów i 6 pracowników samodzielnych.

Na podstawie dokumentacji przedłożonej do wglądu podczas wizytacji, a także przeprowadzonych rozmów dokonano analizy spełnienia wymagań dotyczących minimum kadrowego, w której uwzględniono posiadane tytuły i stopnie naukowe, specjalizację naukową oraz dorobek naukowy nauczycieli akademickich. Analizie poddane zostały także obciążenia dydaktyczne w bieżącym roku akademickim oraz złożone oświadczenia o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego.

Należy stwierdzić, iż dla kierunku *turystyka i rekreacja* wskazane jest spełnienie warunków określonych w rozporządzeniu MNiSW z dnia 3 października 2014 r. w *sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1370), tj. zgodnie z §12 ust 1 stanowiącym, iż nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego określonego kierunku studiów o profilu ogólnoakademickim, jeżeli posiada zapewniający realizację programu studiów dorobek naukowy w obszarze wiedzy, odpowiadającym obszarowi kształcenia, wskazanemu dla tego kierunku studiów, w zakresie jednej z dyscyplin naukowych, do których odnoszą się efekty kształcenia określone dla tego kierunku (szczegóły w **Załączniku Nr 5 Raportu z wizytacji**); §14 ust. 1 określa, że *minimum kadrowe dla studiów*

pierwszego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej 3 samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej 6 nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora; §15 ust. 1 minimum kadrowe dla studiów drugiego stopnia na określonym kierunku studiów stanowi co najmniej sześciu samodzielnych nauczycieli akademickich oraz co najmniej sześciu nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora, przy czym do minimum kadrowego dla studiów drugiego stopnia zalicza się nauczycieli akademickich, dla których uczelnia jest podstawowym miejscem pracy; §13 ust. 1 nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego, jeżeli został zatrudniony w uczelni nie później niż od początku semestru studiów.

Analiza obciążeń dydaktycznych nauczycieli akademickich wskazanych do minimum kadrowego wykazała, iż wszyscy nauczyciele spełniają warunki określone w §13 ust. 2, tj. *nauczyciel akademicki może być zaliczony do minimum kadrowego, jeżeli w danym roku akademickim prowadzi na danym kierunku studiów zajęcia dydaktyczne w wymiarze co najmniej: 1) 30 godzin zajęć dydaktycznych – w przypadku nauczyciela akademickiego posiadającego tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego lub będącego osobą, która nabyła uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.3, zwanego dalej „samodzielnym nauczycielem akademickim”; 2) 60 godzin zajęć dydaktycznych – w przypadku nauczyciela akademickiego posiadającego stopień naukowy doktora lub kwalifikacje drugiego stopnia.*

W wyniku weryfikacji akt osobowych osób przedstawionych do minimum kadrowego stwierdza się, iż wszystkie teczki zawierają kopie dokumentów poświadczających uzyskanie stopni i tytułów naukowych, ponadto kopie dyplomów zostały poświadczone za zgodność z oryginałem. Umowy o pracę zawierają wymagane prawem elementy; w przypadku niektórych osób zgodnie z art. 119 ust. 1 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* wskazane jest sporządzenie aneksu do umowy o pracę zawierającego informację czy Uczelnia stanowi podstawowe lub dodatkowe miejsce pracy, niezbędne jest doprecyzowanie nazwy zajmowanego stanowiska zgodnie z wykazem stanowisk określonym w art. 110 ust. 1 powyższej ustawy, natomiast w punkcie dotyczącym wymiaru czasu pracy wskazane jest stosowanie zapisu „*pelen etat*” zamiast „*obowiązujące pensum dydaktyczne*”. Ponadto należy uzupełnić dokumentację mającą na celu uzyskanie informacji/opinii o dyplomie poświadczającym nadanie stopnia naukowego, w tym potwierdzającej równoważność dyplomu z odpowiednim polskim odpowiednikiem – w przypadku jednej osoby oraz także w przypadku 1 osoby uzupełnić dokumentację poświadczającą uzyskanie informacji dotyczącej uprawnienia uczelni działającej w państwie członkowskim UE, OECD lub EFTA - do nadawania stopni naukowych (art. 24 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) - szczegóły przedstawia **Załącznik nr 5 Raportu z wizytacji.**

W związku z przeprowadzoną weryfikacją dokumentacji, a w szczególności oświadczeń o wyrażeniu zgody na wliczenie do minimum kadrowego stwierdzono, iż wszystkie osoby zgłoszone do minimum kadrowego spełniają warunki określone w art. 112a ustawy z dn. 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.). Zgodę na wliczenie do minimum kadrowego ocenianego kierunku studiów na poziomie studiów I i II stopnia wyraziło 14 osób, w tym 7 w grupie pracowników samodzielnych nauki posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego oraz 7 osób w grupie posiadających stopień naukowy doktora.

Kierunek *turystyka i rekreacja* w WSH we Wrocławiu realizowany jest w profilu ogólnoakademickim. Analizowany był więc przede wszystkim dorobek naukowy nauczycieli akademickich przedstawionych do minimum kadrowego a także pozostałych dydaktyków. Z analizy tej wynika, że dorobek naukowy kadry zgłoszonej do minimum kadrowego jest adekwatny do zakładanych efektów kształcenia i realizowanego programu. Dorobek naukowy wyłącznie w obszarze *nauk społecznych* w dziedzinie *nauk ekonomicznych* w dyscyplinach *ekonomia* i *nauki o zarządzaniu* posiada 4 pracowników (w tym 2 adiunktów i 2 samodzielnych); w dziedzinie *nauk społecznych* w dyscyplinie *socjologia* 1 pracownik. Wśród pozostałych nauczycieli akademickich

przedstawionych do minimum kadrowego są pracownicy, których dorobek mieści się jednocześnie w dziedzinie *nauk ekonomicznych* (dyscyplina *ekonomia*) oraz 2 pracowników samodzielnych w obszarze *nauk humanistycznych*, dorobek 1 pracownika niesamodzielnego mieści się w obszarze *nauk społecznych* (dziedzina *nauk społecznych*, dyscyplin *socjologia*) oraz w obszarze *nauk medycznych i nauk o zdrowiu ...* (dziedzina *nauk o kulturze fizycznej*). Publikacje 1 pracownika niesamodzielnego mieszczą się w obszarze *nauk społecznych* w dziedzinach: *nauk ekonomicznych* (dyscyplina *ekonomia*) oraz *nauk społecznych* (dyscyplina *socjologia*).

W obszarze *nauk przyrodniczych*, dziedzinie *nauk o Ziemi* dorobek 2 pracowników samodzielnych zgłoszonych do minimum kadrowego kierunku mieści się w dyscyplinie *geografia*.

Wśród założonych efektów kształcenia dla wizytowanego kierunku wskazywane są także efekty z obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* (dziedzina *nauk o kulturze fizycznej*). Dorobkiem wyłącznie w tym obszarze legitymuje się 2 pracowników (1 pracownik samodzielny i 1 niesamodzielną).

Złożone cv oraz oświadczenia pracowników prowadzących zajęcia na ocenianym kierunku potwierdzają, że posiadają oni znaczne doświadczenie dydaktyczne. Wyrazem kwalifikacji dydaktycznych są także przygotowane przez nich materiały dydaktyczne (podręczniki, skrypty).

Biorąc pod uwagę dorobek naukowy i kwalifikacje dydaktyczne kadry **ZO PKA zaliczył do minimum kadrowego pierwszego stopnia 13 osób, a do drugiego stopnia 14 osób (z 16 przedstawionych do minimum kadrowego dwie osoby przebywają w roku akademickim 2014/2015 na urlopie macierzyńskim i wychowawczym)**. Dorobek naukowy osób zaliczonych do minimum kadrowego pokrywa wszystkie obszary wiedzy oraz dziedziny nauki, w których umieszczone są efekty kształcenia na wizytowanym kierunku.

Do **minimum kadrowego pierwszego stopnia** zaliczano 7 pracowników samodzielnych oraz 6 doktorów. Do **minimum kadrowego drugiego stopnia** zaliczono 7 samodzielnych pracowników nauki i 7 doktorów

Można uznać, że minimum kadrowe kierunku *turystyka i rekreacja* (profil ogólnoakademicki) studiów pierwszego oraz drugiego stopnia w WSH we Wrocławiu jest spełnione. Wskazuje się na konieczność pewnych uzupełnień związanych z dokumentacją, m.in. w odniesieniu do czasu pracy (patrz załącznik 5).

Na podstawie wykazu minimum kadrowego za ostatnie cztery lata, analizy umów o pracę oraz informacji uzyskanych w czasie wizytacji można stwierdzić, iż nauczyciele akademicki stanowiący minimum kadrowe są zatrudnieni w Uczelni od wielu lat, większość umów o pracę, oprócz czterech, jest zawarta na czas nieokreślony. Dla wszystkich osób stanowiących minimum kadrowe Uczelnia stanowi podstawowe miejsce pracy. Analiza wykazu minimum kadrowego za ostatnie cztery lata wykazała, iż skład osobowy ulegał nieznacznym zmianom, co pozwala stwierdzić, że minimum kadrowe ocenianego kierunku jest dostatecznie stabilne.

Stosunek liczby nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe, do liczby studentów kierunku wieloobszarowego powinien spełniać wymagania określone w §17 ust. 2 oraz §17 ust. 1 rozporządzenia MNiSzW z dnia 5 października 2011 r. Stosunek ten dla kierunku *turystyka i rekreacja* w WSH we Wrocławiu wynosi 1:13 (przy obowiązującym 1:160 – dla kierunków studiów w obszarze *nauk społecznych* oraz 1:60 dla obszaru *nauk przyrodniczych* i obszaru *nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*). A zatem stwierdza się, że wymogi dotyczące relacji między liczbą studentów, a liczbą nauczycieli akademickich stanowiących minimum kadrowe zostały spełnione.

Zespół Oceniający PKA analizował zgodność prowadzonych zajęć dydaktycznych z kwalifikacjami naukowymi kadry. Analiza potwierdziła prawidłowość obsady zajęć dydaktycznych zarówno w grupie nauczycieli akademickich tworzących minimum kadrowe, jak i w grupie pozostałych nauczycieli. Prowadzone przez nauczycieli akademickich przedmioty są zgodne z reprezentowanymi przez nich obszarami wiedzy, dziedzinami i dyscyplinami naukowymi.

Na wizytowanym kierunku nie prowadzono kształcenia na odległość.

Załącznik nr 6 . Informacja o hospitowanych zajęciach i ich ocena

Ogólna ocena hospitowanych zajęć jest pozytywna. Wyposażenie sal odpowiada potrzebom i metodom przekazywania treści przez wykładowcę. Należałoby zwiększyć aktywność studentów podczas zajęć z języka angielskiego, wprowadzając bardziej aktywne metody nauczania.

4.3).

W WSH we Wrocławiu prowadzona jest polityka kadrowa sprzyjająca rozwojowi naukowemu i dydaktycznemu pracowników, a tym samym rozwojowi ocenianego kierunku. Polityka ta oparta jest przede wszystkim na dwóch filarach. Pierwszym filarem jest motywowanie pracowników do pracy naukowej. Drugim filarem jest korzystanie z doświadczeń międzynarodowych (por. niżej).

Uczelnia stosuje następujące kryteria doboru kadry naukowo-dydaktycznej: dorobek naukowy i dydaktyczny, doświadczenie w zakresie turystyki oraz rekreacji, a także praktyczne podejście do kształcenia. Bardzo ważnym kryterium doboru kadry jest również biegła znajomość języka angielskiego oraz używanie nowoczesnych technologii informacyjnych.

Osiągnięcia naukowe i dydaktyczne są corocznie weryfikowane. Parametryczna weryfikacja dotyczy osiągnięć całego Wydziału. Pracownicy Wydziału wypełniają indywidualne arkusze weryfikacyjne obejmujące działalność naukową (publikacje, uczestnictwo w konferencjach naukowych) oraz dydaktyczną. Podczas wizytacji Zespół Oceniający zapoznał się z odpowiednimi kwestionariuszami. Punktacja jest klarowna, znana pracownikom i przez nich akceptowana.

Jak wspomniano wyżej, filarem rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej w zakresie rozwoju naukowego jest motywowanie pracowników do badań naukowych poprzez finansowanie przez Uczelnię konferencji naukowych, publikacji oraz przewodów doktorskich i habilitacyjnych. Drugi filar to współpraca z uczelniami zagranicznymi. Wymiana międzynarodowa nie tylko studentów, ale również kadry naukowo-dydaktycznej jest bardzo ważnym elementem strategii Uczelni. Obok intensywnej wymiany pracowników Uczelni w ramach programu Erasmus, w latach 2010-2015 pracownicy dydaktyczno-naukowi dwukrotnie przebywali na 3 miesięcznym stażu w American University w Waszyngtonie. W 2010 roku w stażu tym brało udział 6 pracowników dydaktycznych, w tym 5 doktorantów. Natomiast w roku 2012 w stażu brało udział 4 pracowników naukowo-dydaktycznych. Wiedza, umiejętności i doświadczenie oraz kontakty nawiązane na stażu w American University zostały z powodzeniem wykorzystane w pracy naukowo-dydaktycznej. Czterech młodych doktorantów uzyskało w tym czasie stopień naukowy doktora, dwie osoby przygotowują się obecnie do procedury habilitacyjnej, dwie kolejne osoby pracują nad doktoratem. W pracy dydaktycznej wymienieni pracownicy stosują nowoczesne formy prowadzenia zajęć, tj. *warsztaty*, *keys studies*, a także prowadzą wybrane przedmioty w *języku angielskim*.

W Katedrze Turystyki i Rekreacji odbywają się systematyczne spotkania, na których pracownicy dzielą się swoimi doświadczeniami, wiedzą oraz dobrymi praktykami.

W spotkaniu ZO PKA z nauczycielami akademickimi podczas wizytacji wzięło udział 14 nauczycieli wykładających na ocenianym kierunku. Przewodnicząca Zespołu Oceniającego rozpoczęła spotkanie od przedstawienia członków Zespołu, także Zespołowi przedstawiono uczestników spotkania. Dyskusja rozpoczęła się od pytań postawionych przez przewodniczącą dotyczących roli powiązania w wizytowanej Jednostce kierunkowych efektów kształcenia z efektami obszarowymi w podnoszeniu jakości kształcenia i w rozwoju kierunku. Drugie pytanie koncentrowało się wokół atmosfery pracy w Uczelni, a przede wszystkim pomocy udzielanej przez Uczelnię w rozwoju naukowym i dydaktycznym pracowników. Pracownicy rozpoczęli dyskusję od wskazania na to, iż koncepcja kształcenia na wizytowanym kierunku jest oparta na biznesowym podejściu do turystyki z uwzględnieniem potrzeb regionalnych, a przede wszystkim markowych produktów, m.in. sportu rekreacyjnego. Podkreślali, że istnieje także świadomość potrzeby zainteresowania się problematyką turystyki osób niepełnosprawnych (poświęcony jest temu projekt

badawczy). Niektóre produkty zawierają się w ofercie studiów podyplomowych (np. *turystyka rekreacyjna* i *SPA&Wellness*). W tych kierunkach będzie szedł rozwój koncepcji kształcenia.

Pracownicy dobrze oceniają wprowadzenie KRK. Przede wszystkim w kontekście porównania dotychczasowych wysiłków Uczelni w zakresie kształcenia z efektami obszaru, w których umiejscowiono swój kierunek. Musi być jednak odpowiedź z rynku pracy o kompetencjach absolwenta, aby pełna ocena przyjętej koncepcji kształcenia na kierunku była możliwa. Zwracano także uwagę na fakt, że w przypadku profilu ogólnoakademickiego nie powinno się całkowicie poddawać temu, co oczekuje rynek pracy, student powinien mieć solidne podstawy, a wykształcić się powinno u niego dążenie do ciągłego rozwijania swoich kwalifikacji. Pracownicy podkreślali, iż mimo profilu ogólnoakademickiego zajęcia na kierunku mają duży ładunek praktyczny. Podczas dyskusji formułowano także postulaty dotyczące praktyk studenckich wskazując na konieczność rozwiązań systemowych idących w kierunku zainteresowania pracodawców (zwłaszcza małych firm turystycznych, których jest stosunkowo dużo) przyjmowaniem studentów na praktykę i staże. Generalnie stwierdzono jednak, że najważniejsze są uzyskane w procesie kształcenia kompetencje. Dobrzy studenci nie mają problemów ze znalezieniem stażu lub praktyki.

Znaczna część spotkania poświęcona została działalności Koła Naukowego. Jest ono tworzone na bazie uczestnictwa niewielkiego grona studentów-entuzjastów. Są to studenci studiów stacjonarnych. Jest dużo propozycji aktywności studentów poza dydaktyką, przede wszystkim realizowanych w formie wolontariatu, ale także przy pewnej opłacie. Studenci wizytowanego kierunku brali m.in. udział w projekcie poświęconym modernizacji kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku (Urząd Marszałkowski). Dotyczył on integracji młodzieży szkół średnich o profilu turystycznym z młodzieżą akademicką. Generalnie studenci są aktywni, ale trzeba im tę aktywność zorganizować. Przy okazji innych wydarzeń i spotkań studenci wizytowanego kierunku zorganizowali dwie konferencje kół naukowych. Podawano także inne przykłady uczestnictwa w badaniach, a mianowicie uczestnictwa w projekcie dotyczącym turystyki osób niepełnosprawnych. Studenci przeprowadzali badania ankietowe a także opracowywali wyniki, włącznie ze stroną graficzną. Ich praca była bardzo efektywna. Zwracano także uwagę na projekty, które realizują studenci w ramach prac zaliczeniowych, np. dotyczące potencjału turystycznego miejscowości, z których pochodzą. Jest to ważna forma zdobywania wiedzy i umiejętności praktycznych, bowiem studenci często odkrywają walory turystyczne tych miejscowości lub też dostrzegają błędy, których wyeliminowanie pozwoliłoby na lepsze wykorzystanie tych walorów. Są to często projekty, które można przedstawić do wykorzystania.

Raport powizytacyjny poprzedniej oceny programowej kierunku *turystyka i rekreacja* (studia pierwszego stopnia) za rok akademicki 2008/2009 zalecił aktualizację akt osobowych pracowników oraz złożenie oświadczeń o wyrażeniu zgody na zaliczenie do minimum kadrowego w terminie zgodnym z przepisami prawa. W dużym stopniu zalecenia te zostały spełnione.

Załącznik nr 5 - Nauczyciele akademicki realizujący zajęcia dydaktyczne na ocenianym kierunku studiów, w tym stanowiący minimum kadrowe

Ocena końcowa 4 kryterium ogólnego **w pełni**
Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

4.1) Na kierunku *turystyka i rekreacja* zajęcia prowadzi 65 nauczycieli akademickich. Ich kwalifikacje naukowe i dydaktyczne są adekwatne do programu studiów i zakładanych efektów kształcenia (tylko w przypadku 1 osoby nie udało się w pełni ustalić tych kwalifikacji).

4.2) Do minimum kadrowego studiów pierwszego stopnia kierunku *turystyka i rekreacja* zaliczono 13 osób (7 samodzielnych pracowników naukowych oraz 6 doktorów). Do minimum kadrowego studiów drugiego stopnia zaliczono 14 osób (7 samodzielnych pracowników naukowych i 7 doktorów). Można uznać, że minimum kadrowe kierunku *turystyka i rekreacja*

w profilu ogólnoakademickim spełnia wymogi zarówno ilościowe, jak i merytoryczne w zakresie dorobku naukowego. Jest to dorobek w obszarach, w których umiejscowione są efekty kształcenia (dla studiów pierwszego stopnia: obszar *nauk społecznych* 9 osób, obszar *nauk przyrodniczych* 2 osoby, *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* 2 osoby oraz dodatkowo 1 osoba z tytułem doktora zgłoszona jedynie do studiów drugiego stopnia w dziedzinie *nauk ekonomicznych*, obszar *nauk społecznych*). Powyższy rozkład osób przedstawiony został na podstawie przeważającej tematyki dorobku naukowego. Obsada zajęć jest prawidłowa.

4.3) Polityka kadrowa prowadzona na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim WSH we Wrocławiu sprzyja rozwojowi naukowemu kadry a także rozwojowi ocenianego kierunku przede wszystkim w zakresie turystyki rekreacyjnej i turystyki osób niepełnosprawnych. Na te obszary głównie wskazywali nauczyciele akademicy podczas spotkania z ZO PKA.

Kryterium 5. Infrastruktura dydaktyczna i naukowa, którą dysponuje jednostka a możliwość realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz prowadzonych badań naukowych

Infrastruktura dydaktyczna Uczelni i wizytowanego Wydziału sprzyja realizacji kształcenia na ocenianym kierunku. Główna siedziba WSH to mieszczący się w śródmieściu Wrocławia czterokondygnacyjny budynek dydaktyczny. Łączna użytkowa powierzchnia budynku wynosi 3.500m². Pomieszczenia dydaktyczne Uczelni są w przeważającej większości wyposażone w sprzęt multimedialny, np. tablice, elektryczne ekrany, rzutniki pisma, projektory multimedialne, komputery stanowiące wyposażenie laboratoriów. Sale wykładowe są estetycznie wykończone, posiadają nagłośnienie, a większość – klimatyzację. Duża aula posiada urządzenia do tłumaczenia symultanicznego.

W laboratoriach komputerowych jest 96 stanowisk komputerowych, każde z dostępem do Internetu. Oprócz tego do wyłącznej dyspozycji studentów jest 10 stanowisk komputerowych w Czytelni. Do dyspozycji studentów, w holu, znajdują się dwa stanowiska komputerowe i wielofunkcyjne urządzenie do drukowania.

Na oprogramowanie komputerów składa się m.in. MS Office 2003 Professional, MS Front Page, Access 2003, antywirusowe ESET Smart Security, MS SharePoint Designer 2007, Visio 2007 oraz oprogramowanie firmy Sage Symfonia. Szczególnie trzy ostatnie pakiety sprzyjają osiągnięciu deklarowanych efektów kształcenia na ocenianym kierunku. Wszystkie komputery w laboratoriach i w Czytelni są połączone w sieci LAN, a dostęp do Internetu z każdego stanowiska jest bezproblemowy i bardzo szybki.

W obsłudze procesu dydaktycznego wykorzystuje się:

- System ProAcademia do zarządzania obsługą studentów i dydaktyką,
- System Wirtualny Dziekanat do połączeń studentów ze swoimi kontami uczelnianymi,
- System biblioteczny Prolib.

Należy dodać, że budynek dydaktyczny usytuowany jest na dużej efektywnie zagospodarowanej działce (ok. 1,5 ha), na której znajduje się także duży parking.

Biblioteka Wyższej Szkoły Handlowej liczy ponad 17 tys. vol. wydawnictw zwartych (w tym ok. 650 publikacji zagranicznych) oraz 172 tytuły czasopism polskich i zagranicznych (w tym 123 *on-line*). Biblioteka posiada dostęp do serwisu ISI Emerging Markets, baz EBSCO, Elsevier, Springer, Web of Knowledge, Infor.Lex – Księgowość i Kadry. Biblioteka gromadzi mapy, multimedia i wydawnictwa językowe. Powierzchnia pomieszczeń bibliotecznych obejmuje ok. 190 m². W Bibliotece znajduje się 20 miejsc do pracy własnej. Istnieje możliwość podłączenia się do sieci Internet z własnym komputerem, a także skorzystania z 10 komputerów przeznaczonych do użytku czytelników. Ilość tytułów z których mogą skorzystać studenci, obejmujących wszystkie obszary naukowe, w których osadzony jest oceniany kierunek wynosi prawie 3990 (oraz 854 *i-booków*). W zakresie turystyki i rekreacji jest to 1931 pozycji. Bieżąca prenumerata obejmuje 13 czasopism, archiwizowanych jest 10.

Uczelnia zapewnia bazę materialną, niezbędną do osiągnięcia końcowych efektów kształcenia na ocenianym kierunku studiów, a także uwzględniająca potrzeby osób niepełnosprawnych.

Kierunek *turystyka i rekreacja* realizowany jest w profilu ogólnoakademickim. Treści praktyczne odgrywają jednak istotną rolę w uzyskiwaniu zakładanych efektów umiejętności. Infrastruktura dydaktyczna jest wystarczająca dla realizacji ćwiczeń i konwersatoriów, przedstawiania przygotowywanych projektów, prezentacji, praktycznej nauki języków obcych. Znaczącą rolę odgrywają role w procesie dydaktycznym na ocenianym kierunku odgrywają także praktyki zawodowe.

Studenci podkreślili, że Uczelnia dba o poprawność doboru instytucji, w których prowadzone są zajęcia praktyczne. Studenci obecni na spotkaniu potwierdzili, że Pełnomocnik Dziekana ds. studenckich praktyk zawodowych dokładnie analizuje prawidłowość doboru miejsc odbywania praktyk przez studentów. Każdy student przed rozpoczęciem praktyki zobowiązany jest do przedstawienia umowy trójstronnej pomiędzy zakładem pracy i nim samym oraz Uczelnią w przedmiocie organizacji studenckiej praktyki zawodowej. Miejsca organizacji praktyk (biura podróży, hotele, instytucje samorządowe, organizacje turystyczne) są dobrze dopasowane do kierunku *turystyka i rekreacja*.

Uczelnia umożliwia studiowanie osobom niepełnosprawnym przede wszystkim ruchowo. Infrastruktura Uczelni jest w pełni przystosowana dla tych osób (windy, podjazdy, brak innych przeszkód architektonicznych, odpowiednio dostosowane toalety).

W trakcie poprzedniej wizytacji nie zgłoszono istotnych zastrzeżeń dotyczących zaplecza dydaktycznego. Infrastruktura Uczelni znacząco zmieniła się w porównaniu z tą, która była oceniana w 2009 roku, podczas poprzedniej wizytacji kierunku TiR. Obecna siedziba Uczelni, to czterokondygnacyjny budynek o powierzchni 3500 m². Przeszedł on remont kapitalny w latach 2009-2010, co pozwoliło w pełni dostosować go do potrzeb dydaktycznych.

Ocena końcowa 5 kryterium ogólnego

wyróżniająca

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego

Infrastruktura Uczelni jest bardzo dobra i zasługuje na wyróżnienie. Podkreślić należy wyposażenie sal dydaktycznych, laboratoriów komputerowych z odpowiednim oprogramowaniem. Sale dydaktyczne, w tym przede wszystkim aula Uczelni oraz pomieszczenia dla pracowników naukowych, są estetycznie urządzone i wyposażone. Studentom zapewniono dostęp do Internetu poza zajęciami oraz do wielofunkcyjnych narzędzi do drukowania. Baza materialna Uczelni bardzo sprzyja osiągnięciu końcowych efektów kształcenia na ocenianym kierunku.

Kryterium 6. Badania naukowe prowadzone przez jednostkę w zakresie obszaru/obszarów kształcenia, do którego został przyporządkowany oceniany kierunek studiów

Prowadzone na Wydziale badania naukowe są bezpośrednio powiązane z procesem kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*.

Wśród zadań badawczych realizowanych w 2014 mających wpływ na proces dydaktyczny na kierunku *turystyka i rekreacja* były następujące:

1. Uwarunkowania, stan i modele turystyki osób niepełnosprawnych w wybranych krajach Unii Europejskiej;
2. Konkurencyjność oferty turystycznej na pograniczu dolnośląsko-saksońskim.

Powyższe badania były realizowane w ramach dotacji podmiotowej nr 206072/E-708/S/2014 z dnia 25 lutego 2014, przyznanej przez MNiSW na utrzymanie potencjału badawczego na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim w WSH we Wrocławiu w 2014 r.

W roku bieżącym tematyka badań koncentruje się wokół:

1. Koncepcji wykorzystania i zagospodarowania projektowanego Geoparku Masywu Ślęży na potrzeby turystyki edukacyjnej;
2. Czasu wolnego mieszkańców Wrocławia i jego wykorzystania na rekreację i turystykę;
3. Uwarunkowań, stanu i modeli turystyki osób niepełnosprawnych w wybranych krajach Unii Europejskiej;
4. Uwarunkowań budżetu czasu wolnego gimnazjalistów Wrocławia i jego wykorzystania na rekreację i turystykę.

Wymienione tematy badań realizowane były w ramach dotacji podmiotowej nr 206072/E-708/S/2015 z 19 lutego 2015, przyznanej przez MNiSW na utrzymanie potencjału badawczego na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim w WSH we Wrocławiu w 2015r.

Rezultaty badań naukowych są wykorzystywane w procesie dydaktycznym. Miały wpływ na kształtowanie programów kształcenia i indywidualizację nauczania (przedmioty prowadzone w trybie indywidualnym) m. in. takie przedmioty jak: *Turystyka i rekreacja*, *Metodologia badań naukowych*, *Podstawy turystyki*, *Podstawy rekreacji*, *Biofizjologia w turystyce i rekreacji*, *Obsługa ruchu turystycznego*, *Czas wolny i jego wykorzystanie*, *Turystyka i rekreacja w środowisku naturalnym* (zajęcia terenowe).

Należy podkreślić działania kadry dydaktycznej ocenianego kierunku na rzecz zainteresowania studentów udziałem w badaniach naukowych i pracach naukowo-badawczych. Mniejsze znaczenie przy tym ma działalność Koła Naukowego angażująca kilku studentów – entuzjastów – studiów stacjonarnych. Odbłyły się dwie konferencje, które Koło zorganizowało, korzystając z okazji organizacji innych wydarzeń i spotkań w regionie. Większą wagę na kierunku TiR przykładą się do angażowania studentów w projekty naukowo-wdrożeniowe, często realizowane przy udziale władz samorządowych. Podkreślali to nauczyciele akademicki podczas spotkania z ZO PKA wskazując m.in. na uczestnictwo w projekcie dotyczącym turystyki osób niepełnosprawnych (uczestnictwo studentów w badaniach naukowych w realizowanym temacie badawczym *Uwarunkowania, stan i modele turystyki osób niepełnosprawnych w wybranych krajach Unii Europejskiej*), czy też w projekcie integracji młodzieży ze szkół średnich o profilu turystycznym z młodzieżą akademicką wizytowanego kierunku (prowadzenie warsztatów przez studentów w ramach projektu realizowanego przez Wrocławski Instytut Biznesu i Edukacji, luty – marzec 2013).

Nauczyciele akademicki wizytowanego kierunku prowadzą także współpracę naukową i badawczą z uczelniami zagranicznymi, która przełożyła się na proces dydaktyczny (modyfikacja programów kształcenia i treści programowych przedmiotów: np. *Turystyka i rekreacja*, *Metodologia badań naukowych*, *Podstawy turystyki*). Wśród tych uczelni przede wszystkim są:

- Uczelnia niemiecka – FH Schmalkalden – realizacja badań dotyczących aktywności rekreacyjnej młodzieży – zakończonych publikacjami, np. *Aktywność turystyczno-rekreacyjna w Oberstdorfe - alpejskim centrum sportu i turystyki kwalifikowanej*;
- Uczelnia słowacka – Uniwersytet im. Mateja Bela – realizacja badań dotyczących aktywności rekreacyjnej osób w różnym wieku oraz turystyka sportowa (opracowany *Raport z badań*).

Uczelnia intensywnie współpracuje także z otoczeniem społeczno-gospodarczym, przede wszystkim z władzami samorządowymi i szkołami średnimi o profilu turystycznym.

Należy również wskazać na ekspertyzy przygotowywane przez nauczycieli akademickich (jedna osoba w 2011 została powołana przez Dolnośląską Agencję Współpracy Gospodarczej we Wrocławiu do zespołu eksperckiego przygotowującego *Analizę atrakcyjności inwestycyjnej regionu dolnośląskiego w świetle współczesnych trendów*).

Podczas poprzedniej wizytacji (luty 2009) pozytywnie oceniono działalność naukową i współpracę międzynarodową pracowników Katedry Turystyki i Rekreacji.

Ocena końcowa 6 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryterium szczegółowego.

Tematyka oraz zakres badań naukowych pracowników Wydziału Ekonomiczno-Menedżerskiego WSH we Wrocławiu znajdują bezpośrednie odniesienia w procesie dydaktycznym kierunku *turystyka i rekreacja*. Badania prowadzone są we wszystkich obszarach, w których umieszczone są efekty kształcenia na ocenianym kierunku. Szczególną rolę w wykorzystaniu badań naukowych dla kształcenia na ocenianym kierunku mają badania nad turystyką osób niepełnosprawnych oraz wykorzystania czasu wolnego na turystykę i rekreację.

Współpraca naukowa z uczelniami zagranicznymi oraz instytucjami otoczenia społeczno-gospodarczego ma również wpływ na proces dydaktyczny na ocenianym kierunku. Zaangażowanie studentów w procesy badawcze jest stosunkowo słabe, chociaż uczestniczyli oni dotychczas w projektach badawczych podejmowanych przez pracowników naukowo-dydaktycznych na rzecz Dolnego Śląska. Wskazane jest zaktywizowanie działalności badawczej studentów kierunku studiów magisterskich i zwiększenie ich zaangażowania oraz działalności Studenckich Kół Naukowych.

Kryterium 7. Wsparcie studentów w procesie uczenia się zapewniane przez Uczelnię

7.1)

Zasady rekrutacji na oceniany kierunek studiów określa zarządzenie Rektora WSH nr 40/13/14 z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie procedury rekrutacji w roku 2014/2015. Zwrócić należy uwagę, że zgodnie z art. 169 ust. 2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* zasady te powinny zostać uregulowane w uchwale senatu uczelni.

O przyjęciu na studia w WSH we Wrocławiu decyduje kolejność zgłoszeń. W związku z tym, stwierdzić należy, że Uczelnia prowadzi rekrutację bez kryteriów dyskryminujących określoną grupę kandydatów. Również kryteria naboru na II stopień studiów nie zawierają elementów dyskryminujących.

Liczba kandydatów przyjmowanych na studia jest zdaniem studentów odpowiednia w stosunku do potencjału dydaktycznego Uczelni. Informacje o procesie rekrutacji są dostępne na stronie internetowej Uczelni. Postępowanie rekrutacyjne na kierunku *turystyka i rekreacja* jest prowadzone przez Komisję Rekrutacyjną.

7.2)

Niezbędny nakład pracy studenta i czas wymagany dla osiągnięcia etapowych efektów kształcenia (przedmiotowych/modułowych), a także nakłady pracy związane z przygotowaniem prac przejściowych, zaliczania ćwiczeń i egzaminów oraz przygotowania prac dyplomowych prawidłowo odzwierciedlają punkty ECTS i zasady ich obliczania w Uczelni. Można uznać, że przyjęte rozwiązania są prawidłowe.

Każdy prowadzący zajęcia jest uprawniony do samodzielnego określenia zasad oceniania studentów oraz sposobów weryfikacji efektów kształcenia, które jednak muszą być zgodne z ogólnymi zasadami wynikającymi z *Regulaminu Studiów*. Studenci są informowani na pierwszych zajęciach o zakresie obowiązującego materiału oraz o formie i zasadach zaliczenia kursu. W opinii studentów prowadzący zajęcia przestrzegają przyjętych przez siebie kryteriów zaliczeń. W dalszej kolejności studenci potwierdzili, że egzaminy przeprowadzane na ocenianym kierunku pozwalają na weryfikację nie tylko zdobytej wiedzy, ale również umiejętności. Zdaniem studentów są oni zawsze oceniani obiektywnie, co zasługuje na pozytywną ocenę.

Po każdym egzaminie studenci mają możliwość wglądu do swojej pracy egzaminacyjnej, a prowadzący zajęcia tłumaczą im jakie błędy popełnili i co muszą zmienić w sposobie uczenia aby zaliczyć egzamin. Studenci są informowani o możliwości skorzystania z egzaminu poprawkowego.

Podsumowując, należy stwierdzić, że system oceny osiągnięć studentów na ocenianym kierunku studiów jest zorientowany na proces uczenia się, zapewnia przejrzystość i obiektywizm formułowania ocen, a wymagania w nim określone są wystandaryzowane.

7.3)

Uczelnia od wielu lat bierze udział w programie wymiany oraz praktyk Erasmus Plus. W kwestii wymian studenckich programu Erasmus, Uczelnia podpisała porozumienia z europejskimi uczelniami prowadzącymi studia na kierunkach związanych z turystyką i rekreacją. Do tych uczelni studenci wizytowanego kierunku mogą wyjeżdżać w ramach wymiany studenckiej. Należy podkreślić, że Uczelnia, poprzez działalność uczelnianego koordynatora aktywnie angażuje się na rzecz popularyzowania programu wymian. Na początku każdego roku akademickiego wszystkie grupy zajęciowe odbywają spotkanie informacyjne z koordynatorem. Studenci mogą czerpać informacje na temat możliwości wyjazdów zagranicznych również ze strony internetowej Uczelni. Dzięki temu zainteresowanie wymianami studenckimi na ocenianym kierunku jest stosunkowo duże nawet wobec braku studentów studiujących w trybie stacjonarnym, co ocenia się pozytywnie. W roku akademickim 2014/2015 za granicę wyjechało aż 20 studentów. Uczelnia nie prowadzi natomiast studenckich wymian z uczelniami krajowymi. Procedura rekrutacji do programu wymian została określona przejrzysto, a kryteria doboru wyjeżdżających mają charakter obiektywny.

Uczelnia wdrożyła skutecznie system przyznawania punktów ECTS. Studenci nie są jednak świadomi do czego w rzeczywistości służą punkty. Uważają oni, że liczba punktów ECTS przyznawana za zaliczenie konkretnego kursu zależy od tzw. „ważności” przedmiotu lub prowadzącego zajęcia. Przyczyną tej niewiedzy jest brak polityki informacyjnej Uczelni skierowanej do studentów na temat systemu akumulacji i transferu punktów. Zauważyć należy, że Uczelnia nie prowadzi wśród studentów badań dotyczących ich opinii na temat prawidłowości przypisania punktów ECTS. W ankiecie oceny zajęć dydaktycznych nie znalazło się pytanie odnośnie liczby godzin jaką student poświęca na samodzielne przygotowanie się, naukę i zaliczenie danego przedmiotu.

Dotychczas podejmowana współpraca międzynarodowa (Niemcy i Słowacja), a także duże zaangażowanie studentów w programie ERASMUS ułatwia realizację zakładanych efektów kształcenia zarówno w zakresie wiedzy, jak i umiejętności. Należy podkreślić, że współpraca Uczelni oddziałuje także na efekty kompetencji społecznych – uczy studentów samodzielności, otwartości, a także pozwala wymieniać się doświadczeniami.

7.4)

Z opinii studentów wynika, że prowadzący zajęcia są dla nich dostępni podczas odbywania zajęć jak również odpowiadają na wiadomości *e-mail*. Wszyscy prowadzący zajęcia mają ustalone godziny swoich konsultacji w czasie zjazdów i są na nich obecni.

Na ocenianym kierunku studiów, studenci nie mają możliwości wyboru promotora pracy dyplomowej. Są oni przydzielani do poszczególnych promotorów przez administrację Wydziału, co zostało przez nich ocenione negatywnie. Studenci mogą natomiast określić samodzielnie temat swojej pracy dyplomowej. Grupy seminaryjne na wizytowanym kierunku nie są liczne, nie przekraczają średnio 15 osób.

Uczelnia, wdrożyła platformę *e-learningową* (Moodle), służącą do wspomagania dydaktyki. Wykorzystywana jest ona głównie do wymiany plików i dokumentów pomiędzy nauczycielami akademickimi a studentami. Studenci obecni na spotkaniu z ZO PKA stwierdzili, że nie są zadowoleni z funkcjonalności platformy. Zdaniem studentów stosowane przez Uczelnię formy kształcenia zdalnego nie spełniają ich oczekiwań.

Studenci pozytywnie ocenili pracę sekretariatu ds. studenckich. Nie mają oni problemu z załatwieniem spraw administracyjnych. Ze względu na sprawność działania sekretariatu, nie tworzą się przed nim kolejki oczekujących. Ponadto studenci potwierdzili, że mają bezpośredni dostęp do Dziekana również poza wyznaczonymi godzinami przyjęć, co należy ocenić pozytywnie.

Studenci pozytywnie oceniają i doceniają pracę Dziekana, który pomimo licznych obowiązków znajduje czas na pomoc w indywidualnych problemach studentów.

Studenci obecni na spotkaniu z ZO PKA podkreślili, że zdarza im się analizować sylabusy poszczególnych kursów. Z analizy sylabusów wynika, że zostały one opracowane w sposób rzetelny, a jednocześnie przystępny, co pozwala zainteresowanym studentom na swobodne ich wykorzystywanie. Studenci znajdują w sylabusach kursów przede wszystkim informacje na temat efektów kształcenia oraz wymaganej literatury przedmiotu. Z punktu widzenia studentów, najważniejsze informacje zawarte w sylabusach dotyczą opisu zasad i warunków zaliczenia. Student w sylabusie nie otrzymuje niestety informacji o formie egzaminu i o stosowanej punktacji w przypadku egzaminów pisemnych.

Uczelnia na ocenianym kierunku studiów poza stypendium rektora dla najlepszych studentów, nie wprowadziła dodatkowych mechanizmów motywujących studentów do osiągania lepszych efektów kształcenia.

System pomocy materialnej dla studentów reguluje na ocenianym kierunku studiów zarządzenie Rektora nr 1/14/15 z dnia 25 września 2015 r. w sprawie *Regulaminu pomocy materialnej dla studentów WSH we Wrocławiu*. Regulamin został dostosowany do przepisów znowelizowanej ustawy prawo o szkolnictwie wyższym.

Regulamin określa zasady przyznawania każdego rodzaju świadczeń pomocy materialnej zagwarantowanej studentom przez ustawę *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Studenci podkreślili, że świadczenia pomocy materialnej wypłacane są terminowo. Informacje na temat pomocy materialnej są publikowane na stronie internetowej Uczelni. Pozytywnie pod względem organizacyjnym oceniona została praca pracownika zajmującego się przyznawaniem i wypłatą świadczeń pomocy materialnej dla studentów.

Kryteria przyznawania stypendiów: socjalnych, specjalnych dla osób niepełnosprawnych oraz zapomóg są sprecyzowane w *Regulaminie* i nie stwarzają problemów interpretacyjnych. Podkreślić należy, że Uczelnia wprowadziła również jasne kryteria przyznawania stypendium rektora dla najlepszych studentów. W przypadku tego świadczenia, wnioski oceniane są metodą punktową tj. za wysoką średnią ocen i za każde uznane osiągnięcie naukowe, artystyczne lub wysoki wynik sportowy przyznawana jest określona liczba punktów. Regulamin zawiera wykaz uznawanych osiągnięć, co ocenia się pozytywnie.

Samorząd studencki wyraził na piśmie swoją pozytywną opinię w przedmiocie wprowadzenia *Regulaminu*. Dokumentacja przedstawiona przez Uczelnię, a także relacja przedstawiciela samorządu studenckiego potwierdza, że podział dotacji na fundusz pomocy materialnej, ustalenie wysokości stawek stypendiów oraz wysokości miesięcznego dochodu przypadającego na jednego członka rodziny studenta uprawniającego do otrzymania stypendium socjalnego, następuje w porozumieniu z właściwym organem samorządu studenckiego. Porozumienia poświadczone są zawsze odpowiednim dokumentem wydawanym przez samorząd studencki, co ocenia się pozytywnie. Indywidualne decyzje w sprawach stypendialnych spełniają wszystkie wymagania określone przez *Kodeks postępowania administracyjnego* za wyjątkiem prawidłowego uzasadnienia. Uzasadnienie do decyzji stypendialnych ogranicza się wyłącznie do wskazania, że student spełnił kryterium określone w odpowiednim artykule *Regulaminu*.

System pobierania opłat od studentów na wizytowanej Uczelni określa każdorazowo umowa zawierana ze studentem. Zwrócić należy uwagę, że Uczelnia nie pobiera od studentów opłat zakazanych przez ustawę *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Umowa o świadczenie usług edukacyjnych zawierana ze studentami nie zawiera klauzul analogicznych do uznanych za zakazane przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Zdaniem studentów ocenianego kierunku Uczelnia jasno określiła zasady pobierania opłat i ich wysokość. Ponadto, studenci podkreślili, że wysokość szeregu dodatkowych opłat administracyjnych pobieranych przez Uczelnię nie jest zbyt wygórowana.

Z relacji studentów podczas spotkania z ZO PKA wynika, że są oni zadowoleni z systemu opieki naukowej, dydaktycznej, materialnej i socjalnej. Jako mocne strony systemu wskazywali przede wszystkim obiektywne kryteria oceniania, sprawność obsługi administracyjnej oraz dostępność prowadzących zajęcia. Studenci potwierdzili, że mają możliwość przedstawiania władzom Uczelni swojego stanowiska w sprawach studenckich. Każdy student może zwrócić się ze swoją indywidualną sprawą do Dziekana. Wnioski, jeśli są racjonalnie uargumentowane, spotykają się z pozytywną reakcją władz, co zasługuje na pozytywną ocenę. Podczas spotkania z Zespołem Oceniającym studenci określili sposób rozpatrywania skarg i wniosków jako skuteczny.

W trakcie poprzedniej oceny programowej kierunku (2009) nie sformułowano zastrzeżeń w powyższym zakresie.

Ocena końcowa 7 kryterium ogólnego

w pełni

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

7.1) Uczelnia prowadzi rekrutację bez kryteriów dyskryminujących określoną grupę kandydatów. Liczba przyjmowanych kandydatów na studia jest odpowiednia w stosunku do potencjału dydaktycznego Uczelni.

7.2) Uczelnia nie wprowadziła jednolitego systemu oceny studentów. Prowadzący zajęcia samodzielnie określają kryteria zaliczenia. W opinii studentów są oni jednak oceniani w sposób obiektywny.

7.3) Uczelnia jest zaangażowana w program studenckich wymian międzynarodowych Erasmus, który cieszy się wśród studentów dużą popularnością. Współpraca międzynarodowa pracowników naukowo-dydaktycznych Wydziału pozwala wykorzystywać doświadczenia w doskonaleniu procesu dydaktycznego kierunku *turystyka i rekreacja*.

7.4) System pomocy materialnej funkcjonuje na ocenianym kierunku studiów sprawnie. Kryteria przyznawania świadczeń pomocy materialnej są sformułowane w sposób zrozumiały. Uczelnie nie pobiera od studentów opłat zabronionych przez ustawę. System opieki dydaktycznej nad studentami należy ocenić pozytywnie, szczególnie ze względu na dostępność prowadzących zajęcia. Pozytywnie należy ocenić funkcjonowanie systemu obsługi administracyjnej studentów.

Kryterium 8. Jednostka rozwija wewnętrzny system zapewniania jakości zorientowany na osiągnięcie wysokiej kultury jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów

8.1)

Aktualnym aktem prawnym regulującym kwestie zapewnienia jakości kształcenia w wizytowanej jednostce jest Zarządzenie Rektora nr 15/12/13 z dnia 19.12.2012 r. w sprawie wprowadzenia *Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia w WSH we Wrocławiu*, na mocy którego WSZJK został wprowadzony na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim.

Wraz z wprowadzeniem wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia określono jego cel, obszary funkcjonowania oraz strukturę. Założone cele WSZJK obejmują: stałe doskonalenie procesu kształcenia, zapewnienie komunikacji i przepływu wiedzy pomiędzy wykładowcami, poprawa warunków organizacyjnych nauczania i prowadzenia zajęć, wzmacnianie kompetencji wykładowców i zapewnianie im informacji zwrotnej od studentów, aktualizacja planów studiów i programów nauczania uwzględniających standardy nauczania oraz aktualne i prognozowane potrzeby rynku, wsparcie procesu planowania strategicznego na Uczelni poprzez dostarczanie odpowiednich informacji. Obszarami systemu są: struktura organizacyjna i procesy systemu; kontrola realizacji programów kształcenia, nadzór i ocena realizacji prowadzenia zajęć,

ocena kadry naukowo-dydaktycznej, nadzór i ocena warunków kształcenia, infrastruktura, monitoring absolwentów oraz ankietowanie studentów.

Funkcjonowanie, monitorowanie i ocena zadań w ramach WSZJK odbywa się na poziomie ogólnouczelnianym na podstawie: dokumentacji procesu dydaktycznego, hospitacji, ankietyzacji studentów, badań losów absolwentów, opinii pracodawców na temat praktycznego wykorzystania wiedzy i umiejętności w pracy zawodowej, włączania przedstawicieli otoczenia społeczno-gospodarczego w proces przygotowywania planów i programów kształcenia.

W ramach struktury organizacyjnej systemu powołano Komisję ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia (w pracach tej Komisji nie uczestniczą przedstawiciele studentów) oraz Pełnomocnika Rektora ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, którego zadaniem jest analiza jakości kształcenia w Uczelni oraz analiza wyników ankietowania wraz z rekomendacjami przedstawianymi Radzie Wydziału Ekonomiczno-Menedżerskiego – do wglądu ZO PKA przedstawiono stosowne protokoły z posiedzeń Rady Wydziału. Udostępnione sprawozdanie Pełnomocnika Rektora ds. jakości kształcenia z dnia 22.06.2014 r. jest wyczerpujące i obejmuje wszystkie niezbędne według przyjętych w WSZJK procedur informacje.

Nadzór nad funkcjonowaniem Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia na poziomie ogólnouczelnianym sprawuje Rektor oraz Pełnomocnik Rektora ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, natomiast na poziomie Wydziału Dziekan.

WSZJK Uczelni obejmuje politykę i procedury zarządzania jakością, monitoring oraz okresowe przeglądy programów kształcenia wraz z analizą efektów kształcenia, ocenianie studentów; zapewnienie wysokiej jakości kadry dydaktycznej, zasoby do nauki i środki wsparcia dla studentów. Ponadto uwzględnia stosowane dobre praktyki i doświadczenia w zapewnieniu jakości kształcenia, a także opinie interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych. System ma na celu stałe monitorowanie, analizowanie, ocenianie i doskonalenie procesów dydaktycznych służących podnoszeniu jakości kształcenia.

Procedury wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów pozwalają na systematyczne podnoszenie poziomu jakości kształcenia. Z przeprowadzonej analizy dokumentów wynika, iż z formalnego punktu widzenia funkcjonuje system doskonalenia programów kształcenia, którego zadaniem jest dokonywanie analizy: użyteczności efektów kształcenia dla programu kształcenia na określonym poziomie i profilu kształcenia; planów studiów; poziomu zaangażowania przedstawicieli pracodawców w tworzenie programu kształcenia; zgodności zakładanych efektów kształcenia z potrzebami rynku pracy przez interesariuszy zewnętrznych. Ponadto w Uczelni obowiązują procedury systemu doskonalenia programów kształcenia, w tym dokonywania zmian w planach studiów i programach kształcenia. Zmiany programów zatwierdzane są przez Senat i Radę Wydziału, poprzedzane opinią interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych, w tym pracodawców oraz absolwentów. W ramach powyższej procedury analizie podlegają *syllabusy* przedmiotów pod względem uzyskiwanych efektów kształcenia, poziomu wymagań, zgodności z programem studiów oraz przejrzystości i wzajemnej spójności, a także *współpraca z pracodawcami* w zakresie doskonalenia treści programów studiów i optymalizacji efektów kształcenia, co umożliwia skoordynowanie procesów projektowania i dostosowywania programów kształcenia do potrzeb studentów i rynku pracy. Podstawą wprowadzania zmian i modyfikacji programów kształcenia jest sprawozdanie z realizacji zakładanych efektów kształcenia oraz przyjęta strategia upowszechniania nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych, zgodnie z którą dokonuje się oceny i doskonalenia metod kształcenia. Szczególnym przykładem multimedialnej modyfikacji procesu dydaktycznego jest wprowadzanie kursów *e-learningowych* dających studentom możliwość w pełni samodzielnego zapoznawania się z podaną wiedzą, a także pozwalających zdobywać określone umiejętności (kursy te mogą być uważane za wstępne wprowadzanie zasad kształcenia na odległość). Przyjęty system kontroli pozwala na stałe monitorowanie aktywności na platformie komunikacyjnej zarówno studentów, jak i wykładowców. W systemie tym wskazano zakres i metody kontroli obejmującej w odniesieniu do studentów następujące obszary: czas spędzony na platformie komunikacyjnej, udział w dyskusjach na forum, wykorzystanie dostępnych materiałów, wyniki zadań, testów i czas poświęcony na ich wykonanie, a w odniesieniu do wykładowców: czas spędzony na wirtualne

konsultacje, moderowanie i udział w dyskusjach na forum, dostępność na platformie w czasie wyznaczonych konsultacji, liczba udostępnianych materiałów dydaktycznych oraz liczba przeprowadzonych testów i ocen studenckich zadań domowych.

Procedury procesu dyplomowania określają zasady: składania prac dyplomowych (Zarządzenie Dziekana nr 1/2014/15 z dn. 30.09.2014), przebiegu egzaminu dyplomowego, sposobu zgłaszania, zatwierdzania, ogłaszania i wyboru tematów prac dyplomowych, dokonywania recenzji oraz wyboru promotora ze stopniem naukowym co najmniej doktora. W zakresie obowiązku sprawdzenia pracy dyplomowej przez system antyplagiatowy uzyskano informacje, iż student we własnym zakresie dostarcza pracę dyplomową Centrum Informatycznemu WSH. System antyplagiatowy został wdrożony dopiero od semestru letniego w roku akademickim 2014/2015 i od tego czasu wszystkie obrony poprzedzone analizą pracy dyplomowej w programie antyplagiatowym. A zatem można potwierdzić, iż *formalnie* rozwiązania zawarte w stosowanych procedurach dbają o jakość prac dyplomowych.

Procedury systemu zapewnienia jakości kształcenia w ocenianej Jednostce obejmują także ocenę nauczycieli akademickich. Analiza arkusza oceny okresowej nauczyciela akademickiego wskazuje, iż nie uwzględnia się wyników z hospitacji realizowanych zajęć oraz wyników ankietyzacji studentów, co prawda arkusz przewiduje w ocenie działalności organizacyjnej punkt „inne, np. ocena z ankiet”, ale nie jest on wypełniany.

Rozwiązania systemowe wskazują, iż ocena nauczycieli akademickich dokonywana przez studentów przeprowadzana jest w każdym roku akademickim i obejmuje wybranych wykładowców prowadzących zajęcia dydaktyczne. W związku z powyższym można stwierdzić, iż WSZJK nie jest w tym zakresie kompleksowy, gdyż obejmuje wybrane osoby i zajęcia podlegające ocenie. Wskazane jest objęcie oceną wszystkich pracowników i wszystkich zajęć. W wyniku przeprowadzonych hospitacji z wykładowcami, względem których sformułowano uwagi lub zalecenia przeprowadza się rozmowę, mającą na celu zwrócenie uwagi na elementy procesu dydaktycznego, które wymagają poprawy. Celem rozmowy jest także ustalenie kierunku rozwoju pracownika w obszarach podlegających ocenie. Stosowanie w/w procedury potwierdziła dokumentacja oraz uzyskane w toku wizytacji informacje z zaznaczeniem, iż nie miały miejsca oceny negatywne skutkujące odsunięciem od zajęć lub rozwiązaniem stosunku pracy. W związku z powyższym stwierdza się, iż przeprowadzane hospitacje obok bieżącej oceny procesu dydaktycznego mają za zadanie sformułowanie wniosków i zaleceń na przyszłość w celu dalszego podnoszenia jakości kształcenia. Ważnym elementem realizacji zadań w zakresie WSZJK po przeprowadzonych hospitacjach jest upowszechnianie wyników wraz z ich wykorzystaniem przy modyfikacji programu kształcenia.

W ramach działań zmierzających do zapewnienia wysokiej jakości kształcenia na ocenianym kierunku studiów, stanowiących podstawę doskonalenia programu kształcenia jest monitorowanie losów zawodowych absolwentów, które przeprowadza się po 1, 3 i 5 latach od ukończenia studiów. Wyniki ankiet wykorzystywane są częściowo do doskonalenia koncepcji kształcenia, tak aby była ona jak najbardziej dopasowana do rynku pracy.

Zauważalne jest systematyzowanie i rozwijanie przedsięwzięć dotyczących budowania kultury jakości kształcenia. Uznać zatem należy, że Wydział Ekonomiczno-Menedżerski WSH we Wrocławiu aktywnie prowadzi działania na rzecz zapewnienia właściwej jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja*. Ponadto Wydział wypracował przejrzystą strukturę zarządzania kierunkiem, w tym podjęto prace mające na celu dokonywanie oceny efektów kształcenia, której wyniki będą podstawą doskonalenia programu kształcenia (efektów kształcenia, programu studiów oraz metod jego realizacji zorientowanych na doskonalenie jakości jego końcowych efektów).

System zapewnienia jakości kształcenia zarówno od strony organizacyjnej, jak merytorycznej nie budzi zastrzeżeń z wyjątkiem braku kompleksowego ujęcia w zakresie oceny nauczycieli akademickich oraz pracowników niebędących nauczycielami akademickimi, oceny stanu bazy dydaktycznej, środków wsparcia dla studentów oraz przepływu informacji o procesie kształcenia. WSZJK pozwala na analizę efektów kształcenia, zawiera mechanizmy służące doskonaleniu programu kształcenia oraz uwzględnia oczekiwania rynku pracy. Podniesienie jakości

i efektywności kształcenia wraz z doskonaleniem WSZJK deklarowane jest w realizowanej Strategii rozwoju Uczelni.

Systemowe rozwiązania uwzględniają odpowiednio konieczność upowszechniania informacji dotyczących wyników monitorowania jakości procesu kształcenia i uzyskiwanych efektów kształcenia.

Na podstawie uzyskanych w toku wizytacji informacji oraz przedstawionej dokumentacji można dostrzec efektywność wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia m.in. w obszarze dotyczącym: uwzględniania informacji pozyskiwanych w ramach współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym przy tworzeniu i modyfikacji efektów kształcenia, opracowania systemu pomiaru efektów kształcenia oraz nadzoru nad prowadzoną polityką kadrową. Dla wykładowców realizujących zajęcia techniką kształcenia na odległość organizowane są obowiązkowe szkolenia z obsługi platformy prowadzone przez Kierownika Działu Informatyki. Szkolenia z obsługi platformy są organizowane także dla studentów.

W trakcie wizytacji udostępniono dokumenty m.in. na temat wyników badań opinii studentów WSH oraz sprawozdanie z działalności Uczelnianego Zespołu Zapewnienia Jakości Kształcenia w roku akademickim 2013/2014.

Dokumentacja badań ankietowych studentów dotyczyła realizacji zajęć dydaktycznych w roku akademickim 2014/2015. Studenci oceniali także wyposażenie pomieszczeń Uczelni, podejście prowadzących do studenta, plany zajęć dydaktycznych, prace Centrum Obsługi Studenta, prace Działu Rekrutacji, dostępność internetu na Uczelni, obsługę w Kwesturze, wyposażanie i możliwości pracy w Czytelni oraz Bibliotekę, ale także możliwości aktywności studenckiej. Mieli też możliwości uzupełniania odpowiedzi uwagami w pytaniach otwartych. Jak wynika ze sprawozdania, z kierunku *turystyka i rekreacja* ankietę wypełniło około 80 studentów, z tego 26 tych, którzy już złożyli pracę magisterską (do dnia 1 lutego 2015).

Jak wynika z udostępnionych dokumentów prawie 58% studentów wypełniających ankietę ocenia prowadzone zajęcia na poziomie średnim, wysoko natomiast ocenia (bo aż 69% studentów) wyposażenie pomieszczeń Uczelni. Studenci średnio ocenili atmosferę wykładów i zajęć ćwiczeniowych, ale aż 21% studentów słabo oceniło plany zajęć. Studenci dobrze natomiast oceniają obsługę wewnętrznych instytucji spoza dydaktyki. Zastanawiające natomiast może być, że prawie 55% studentów wypełniających ankietę stwierdziło, że przebieg studiów na kierunku TiR w roku akademickim 2014/2015 nie był zgodny z ich oczekiwaniami i aż 44% studentów nie planuje kontynuować studiów magisterskich na tym kierunku. Wyniki ankiet powinny być szczegółowo przeanalizowane, szczególnie uwagi dotyczące pytania 3 *Ocena zajęć*, 4 *Przebieg studiów a oczekiwania*, pytania 5 i 6. Wyniki analizy tej edycji badań studenckich będą prawdopodobnie przedmiotem szczegółowych analiz w terminie późniejszym.

Sprawozdanie *Wyniki badania opinii studentów WSH we Wrocławiu o wyposażeniu i funkcjonowaniu Uczelni przeprowadzonych w roku akademickim 2013/2014* zawiera średnie ocen (w skali czterostopniowej) z badań studenckich także obliczone dla kierunku *turystyka i rekreacja*. Również w tamtej edycji badań pojawiały się negatywne oceny planów zajęć dydaktycznych dla kierunku TiR, ale liczba ocen negatywnych była jednak niższa. Nie uzyskano informacji, w jakim stopniu zauważono zastrzeżenia ze strony studentów zostały wykorzystane w procesie doskonalenia.

Udostępniono także dokument *Ocena poziomu realizacji zajęć dydaktycznych w semestrze letnim roku akademickiego 2013/2014*. W dokumencie studenci oceniali prowadzących zajęcia w skali pięciostopniowej odpowiadając na 13 prawidłowo skonstruowanych pytań. Jak wynika z uwag przekazanych podczas wizytacji wyniki ocen są wykorzystywane w ocenie pracowników. Nie ma jednak jasności czy o wynikach tych ocen, a także ich skutkach są informowani studenci.

Sprawozdanie z działalności Uczelnianego Zespołu Zapewnienia Jakości Kształcenia w WSH we Wrocławiu w roku akademickim, 2013/2014 (datowane na 22.04.2014) zawiera niezbędne informacje o przedsięwzięciach, jakie podejmował Zespół. Dotyczyły one: kontynuowania działań nad budowa i rozwijaniem WSZJK, przeprowadzenia badań ankietowych oceniających jakość realizowanych zajęć dydaktycznych wśród studentów dwukrotnie w ciągu

roku, przeprowadzenie badań ankietowych na temat wyposażenia i funkcjonowania Uczelni, badanie losów absolwentów, monitoring hospitalacji oraz audyt procedur dokumentacji WSZJK. Brak jednak wyraźnego wskazania, w jaki sposób wyniki badań opinii studentów, a także absolwentów są wykorzystywane do doskonalenia jakości kształcenia.

A zatem można stwierdzić, iż wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia jest przydatny do badania zgodności programu kształcenia na ocenianym kierunku studiów i metod jego realizacji z założonymi efektami kształcenia, a także z oczekiwaniami rynku pracy, co więcej okazuje się skuteczny w diagnozowaniu słabych stron programu, gdyż diagnozuje nieprawidłowości oraz wymusza działania mające na celu ich usunięcie. Efektywność WSZJK została jednak zachwiana w zakresie pełnej i systematycznej oceny administracji, zajęć i nauczycieli akademickich, stanu bazy dydaktycznej i środków wsparcia studentów, przepływu informacji o procesie kształcenia, gdzie system nie prowadzi nadzoru lub nie jest w pełni kompleksowy.

W wyniku dokonanej analizy oraz otrzymanych w toku wizytacji informacji należy stwierdzić, iż w Uczelni prawidłowo funkcjonuje system upowszechniania informacji dotyczących polityki projakościowej, wyników monitorowania jakości procesu kształcenia, w tym uzyskiwanych efektów kształcenia, a także wprowadzanych zmian. Dodatkowe źródło informacji dla studentów stanowią konsultacje i dyżury. Opis kierunkowych oraz przedmiotowych efektów kształcenia, sylabusy przedmiotów oraz opis systemu weryfikacji osiągnięć, są dostępne dla nauczycieli akademickich i studentów w Dziekanacie. Ponadto studenci w ramach zajęć otrzymują informacje dotyczące sylabusu zawierającego opis efektów kształcenia, liczbę punktów ECTS, formy zaliczenia przedmiotu oraz szczegółowe wskazanie literatury przedmiotu. Aktualne i pełne informacje o ofercie dydaktycznej, jakości kształcenia oraz wyników monitoringu absolwentów są dostępne dla wszystkich zainteresowanych, tj. kandydatów na studia, studentów, pracodawców, nauczycieli akademickich. Informacje dotyczące poszczególnych studentów i wykładowców, takie jak np. wyniki ankietyzacji, udostępniane są jedynie osobom zainteresowanym, gdyż ankietyzacja będąca elementem mobilizującym pracowników do poprawy jakości kształcenia jest anonimowa, a wyniki są poufne.

W Uczelni prowadzone jest monitorowanie realizacji etapowych/przedmiotowych efektów kształcenia. Z efektywności kształcenia dotyczącego realizacji założonych efektów kształcenia Dziekan sporządza sprawozdanie dotyczące oceny realizacji zakładanych efektów kształcenia po zasięgnięciu opinii nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na kierunku *turystyka i rekreacja*, ze szczególnym uwzględnieniem opinii nauczycieli akademickich zaliczonych do minimum kadrowego. Dziekan przedkłada sprawozdanie Radzie Wydziału na koniec roku akademickiego

Informacje na temat kształcenia, tj. efektów kształcenia, planów zajęć, terminów sesji, a także spraw organizacyjnych są udostępniane studentom poprzez stronę internetową i zamieszczanie w gablotach Wydziału.

8.2).

Przedstawiciele samorządu studenckiego nie brali aktywnego udziału w tworzeniu nowych programów kształcenia podczas procesu wdrażania KRK. Potwierdza to zarówno relacja władz Wydziału, jak i przedstawiciele samorządu studenckiego. Przyczyną tego był zarówno brak zaangażowania ze strony studentów, jak również niedostateczne zachęcanie studentów do wzięcia udziału w pracach. W ramach WSZJK funkcjonuje Komisja ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia. Do jej składu nie został jednak powołany przedstawiciel studentów. Przedstawiciele studentów nie uczestniczą więc instytucjonalnie w procesie doskonalenia jakości kształcenia. Mają jedynie możliwość przedstawienia swojego stanowiska w czasie spotkań z Pełnomocnikiem Rektora ds. Jakości Kształcenia.

Studenci mają możliwość oceny jakości kształcenia na ocenianym kierunku za pomocą ankiety oceny zajęć dydaktycznych. Podkreślić należy, że ankietyzacja przeprowadzana jest w każdym semestrze w odniesieniu do wszystkich prowadzonych zajęć. Należy zwrócić uwagę, że

w formularzu ankiety przewidziano miejsce na swobodną wypowiedź studenta, co powoduje, że Uczelnia zbiera od studentów uwagi odnośnie kształcenia na ocenianym kierunku studiów w sposób rzetelny. Ponadto, zwrócić należy uwagę, że studenci oceniają zajęcia, w których uczestniczyli, a nie nauczycieli akademickich, co może wpływać na poprawę jakości kształcenia poszczególnych kursów. Badanie przeprowadzane jest w formie papierowej, na ostatnich zajęciach w semestrze, przez co odsetek zwrotu ankiet jest wysoki. Niestety, studenci nie mają możliwości oceny wszystkich zajęć, w których uczestniczyli, ponieważ badanie przeprowadzane jest nieregularnie i bez znanego studentom porządku. Studenci w odpowiedzi na pytanie potwierdzili, że nie dostrzegają sensu wypełniania ankiet, ponieważ uważają, że nie są one analizowane przez władze Uczelni.

W skład Rady Wydziału wybranych zostało 14 członków w tym 2 przedstawicieli studentów. W związku z tym, należy zauważyć, że Uczelnia nie zapewnia co najmniej 20% udziału studentów w tym organie. Studenci stanowią natomiast większość składu komisji stypendialnych. Przedstawiciele samorządu studenckiego aktywnie uczestniczą w posiedzeniach ww. organów zgłaszając swoje postulaty dotyczące głównie organizacji toku studiów. W przypadku gdy ich postulaty są racjonalnie uzasadnione, zazwyczaj zyskują poparcie władz Uczelni.

Z uwagi na brak przedstawiciela studentów w składzie Komisji ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia, nie mają możliwości wyrażania swojego stanowiska dotyczącego osiągniętych efektów kształcenia i ich dostosowania do aktualnego poziomu wiedzy i wymagań otoczenia społeczno-gospodarczego, w tym rynku pracy. W związku z tym, przedstawiciele samorządu studenckiego nie mają możliwości udziału w procesie zwiększania świadomego wpływu studentów na jakość kształcenia. Zaleca się więc Uczelni, szersze włączenie studentów, jako interesariuszy wewnętrznych, do prac w ramach wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia.

W procesie zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia na kierunku *turystyka i rekreacja* uczestniczą zarówno interesariusze wewnętrzni: studenci, kadra dydaktyczna ocenianego kierunku, organy kolegialne i jednoosobowe Uczelni, jak i interesariusze zewnętrzni. Przedstawiciele nauczycieli akademickich i studentów, jako członkowie Rady Wydziału oraz Komisji ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia (z wyjątkiem studentów) biorą udział w procesie tworzenia i modyfikacji programów kształcenia, w tym kierunkowych efektów kształcenia. Uczestniczą w posiedzeniach, podczas których omawia się sposoby realizacji założonych efektów kształcenia i ich weryfikacji w ramach poszczególnych przedmiotów oraz prowadzi dyskusje dotyczące doskonalenia procesu dydaktycznego. Istotnym elementem procesu weryfikacji efektów kształcenia jest procedura ankietowania studentów dotycząca realizowanego procesu dydaktycznego.

Udział interesariuszy zewnętrznych w procesie budowania kultury jakości jest zapewniony poprzez zwiększenie udziału praktyków w procesie dydaktycznym, w tym także pracodawców, jak również za pośrednictwem absolwentów poprzez procedurę monitorowania karier zawodowych absolwentów. Wstępne założenia do Systemu monitorowania absolwentów zostały przyjęte przez Radę Wydziału w dniu 16.11.2011r., składa się on z następujących etapów: przygotowanie studentów do roli absolwenta, zbieranie danych kontaktowych absolwentów, podtrzymywanie relacji z absolwentami, badania losów absolwentów, analiza wniosków, przekazanie wniosków odpowiednim organom Uczelni oraz wdrażanie zmian w procesie dydaktycznym. Uruchomienie systemu nastąpiło w roku akademickim 2011/2012.

Ponadto udział interesariuszy zewnętrznych w procesie zapewnienia jakości kształcenia zapewnia Rada Konsultacyjna, która działa od 2009 roku. Skład osobowy Rady wskazuje, iż w jej pracach uczestniczy 22 przedstawicieli otoczenia społeczno-gospodarczego m.in. dyrektorzy Wydziału Turystyki oraz Wydziału Sportu i Rekreacji Urzędu Marszałkowskiego, dyrektor Biura Sportu, Turystyki i Rekreacji Urzędu Miejskiego we Wrocławiu, dyrektor Biura Dolnośląskiej Organizacji Turystycznej, Prezes i Wiceprezesi Dolnośląskiej Izby Turystyki, dyrektor Młodzieżowego Centrum Sportu we Wrocławiu, Prezes Zarządu Redeco we Wrocławiu, Prezes Wrocławskiego Oddziału PTTK, przedstawiciele biur podróży i hoteli we Wrocławiu, Wiceprezes Zarządu KGHM Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych S.A., Prezesi Zarządów – Uzdrowiska Kłodzkie S.A. i Uzdrowiska Łądek – Długopole S.A. oraz wybitni działacze społeczni w turystyce, u których zasięgnięto opinii dotyczącej realizowanego programu kształcenia. Do wglądu Zespołu

PKA przedstawiono stosowaną dokumentację. Ponadto Katedra Turystyki i Rekreacji Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu uzyskuje także wsparcie członków Rady Konsultacyjnej dotyczące działań uczelni w zakresie organizacji praktyk zawodowych, angażowania doświadczonych praktyków w przemyśle turystycznym do zajęć dydaktycznych na kierunku *turystyka i rekreacja*, podejmowania i organizacji projektów badawczych w zakresie turystyki i rekreacji, organizacji konferencji naukowo- biznesowych w zakresie turystyki i rekreacji.

A zatem Uczelnia i jednostka budując kulturę jakości kształcenia stwarzają interesariuszom wewnętrznym i zewnętrznym możliwości przedstawienia propozycji dotyczących poszczególnych rozwiązań oraz zgłoszenia uwag dotyczących jakości kształcenia.

W trakcie poprzedniej oceny programowej nie zgłoszono istotnych zastrzeżeń.

Tabela nr 1 Ocena możliwości realizacji zakładanych efektów kształcenia.

Zakładane efekty kształcenia	Program i plan studiów	Kadra	Infrastruktura dydaktyczna/ biblioteka	Działalność naukowa	Działalność między- narodowa	Organizacja kształcenia
wiedza	+	+	+	+	+	+
umiejętności	+	+	+	+	+	+/-
kompetencje społeczne	+	+	+	+	+	+/-

+ - pozwala na pełne osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

+/- - budzi zastrzeżenia - pozwala na częściowe osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

- - nie pozwala na osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia

Ocena końcowa 8 kryterium ogólnego

znacząco

Syntetyczna ocena opisowa stopnia spełnienia kryteriów szczegółowych

8.1) Wprowadzony na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim WSH we Wrocławiu WSZJK zapewnia przejrzystą strukturę zarządzania kierunkiem *turystyka i rekreacja*. Przyjęte procedury pozwalają na podnoszenie poziomu jakości kształcenia, wprowadzanie zmian oraz modyfikacje programów kształcenia. W odniesieniu do polityki kadrowej należy zwrócić uwagę, że w ocenie pracowników dydaktycznych w niewystarczającym stopniu uwzględniane są oceny studentów oraz hospitacje. Jednocześnie zasady wykorzystywania hospitacji – rozmowy w katedrach z przełożonymi – wydają się być wystarczające dla budowania kultury jakości. Przyjęte procedury WSZJK nie obejmują oceny działalności pracowników nie będących nauczycielami akademickimi, oceny bazy dydaktycznej, środków wsparcia dla studentów oraz przepływu informacji. Tym samym trudno uznać WSZJK na Wydziale za kompleksowy. Warto jednak podkreślić przyjęte rozwiązania podnoszenia jakości zajęć z wykorzystaniem techniki kształcenia na odległość.

Dostępność do informacji na temat programów kształcenia i oferty dydaktycznej kierunku *turystyka i rekreacja*, a także losach absolwentów są dostępne dla wszystkich zainteresowanych.

Należy zapewnić procedury umożliwiające wykorzystywanie zwrotnych informacji z badań ankietowych ocen jakości zajęć dokonywanych przez studentów do doskonalenia jakości kształcenia. Pozwoli to ocenić efektywność systemu zapewniania jakości kształcenia, a także ocenić mechanizmy służące monitorowaniu i doskonaleniu programów kształcenia.

8.2) Udział interesariuszy zewnętrznych w doskonaleniu programów kształcenia i budowaniu kultury jakości jest zapewniony. Działająca Rada Konsultacyjna poprzez współpracę z Katedrą Turystyki i Rekreacji przyczynia się do podnoszenia jakości kształcenia oraz umożliwia reagowanie na potrzeby rynku pracy, modyfikacje kierunkowych efektów kształcenia – głównie umiejętności i kompetencji społecznych.

W grupie interesariuszy wewnętrznych, pracownicy naukowo-dydaktyczni Wydziału prowadzący zajęcia na kierunku *turystyka i rekreacja*, mają zapewnione możliwości oddziaływania na jakość kształcenia, a tym samym budowanie kultur jakości.

Przedstawiciele studentów nie zasiadają w organie kolegialnym zajmującym się problematyką doskonalenia jakości kształcenia. Nie mają więc zinstytucjonalizowanej możliwości wyrażania swojego stanowiska dotyczącego osiąganych efektów kształcenia i ich dostosowania do aktualnego poziomu wiedzy i wymagań otoczenia społeczno-gospodarczego, w tym rynku pracy. Uczelnia nie zapewnia odpowiedniego ilościowego udziału studentów w organach Uczelni, nie spełniając tym samym wymogów ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*.

9. Podsumowanie

Tabela nr 2 Ocena spełnienia kryteriów oceny programowej

L.p.	Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
		Wyróżniająco (6)	W pełni (5)	Znacząco (4)	Częściowo (3)	Niedostatecznie (2)
1	Koncepcja rozwoju kierunku		X			
2	Cele i efekty kształcenia oraz system ich weryfikacji		X			
3	Program studiów		X			
4	Zasoby kadrowe		X			
5	Infrastruktura dydaktyczna	X				
6	Prowadzenie badań naukowych		X			
7	System wsparcia studentów w procesie uczenia się		X			
8	Wewnętrzny system zapewnienia jakości			X		

Efekty kształcenia kierunku *turystyka i rekreacja* prowadzonego na Wydziale Ekonomiczno-Menedżerskim WSH we Wrocławiu na poziomie studiów pierwszego i drugiego stopnia realizowanych w profilu ogólnoakademickim odnoszone są do obszaru *nauk społecznych*, obszaru *nauk przyrodniczych* oraz obszaru *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej*. W obszarze *nauk społecznych* wskazano efekty kształcenia w dziedzinie *nauk społecznych*, dyscypliny *psychologia* i *socjologia* oraz w dziedzinie *nauk ekonomicznych*, dyscypliny *ekonomia* i *nauki o zarządzaniu*. W obszarze *nauk przyrodniczych* efekty odniesiono do dziedziny *nauk o Ziemi*, dyscyplina *geografia*, a w obszarze *nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej* do dziedziny *nauk o kulturze fizycznej*. Przyjęte rozwiązania programowe pozwalają realizować założone efekty kształcenia w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Odniesienie kierunkowych efektów kształcenia do dyscyplin naukowych oraz oferowanych modułów specjalnościowych (w Uczelni nie realizuje się formalnie specjalności, moduły specjalnościowe zapewniają jednak pogłębienie specjalistycznej wiedzy i umiejętności) jest prawidłowe. Charakterystyka sylwetki absolwenta kierunku została poprawnie i wystarczająco wnikliwie określona oraz dobrze wpisuje się w kanon dziedzin naukowych, do których efekty kształcenia są odnoszone.

Kadra dydaktyczna realizująca zajęcia na kierunku *turystyka i rekreacja*, w tym proponowane minimum kadrowe, zapewnia możliwości osiągnięcia zakładanych efektów kształcenia. Opis efektów jest wystarczająco zrozumiały i mogą one być weryfikowane.

Elementy procesu dydaktycznego kierunku *turystyka i rekreacja* warte pochwały

1. Koncepcja kształcenia kierunku jest dobrze powiązana z misją Uczelni oraz przyjętymi celami strategicznymi. Oferta dydaktyczna jest wystarczająco różnorodna i może być elastycznie zmieniana. Przedmioty proponowane w ramach modułów specjalizacyjnych mogą reagować na zmienność otoczenia społeczno-gospodarczego i potrzeby lokalnego rynku pracy. Rozwiązanie przyjęte w ocenianej Uczelni można uznać za bardziej elastyczne niż wprowadzanie sztywnych specjalności. Problemem pozostaje jednak możliwość wyboru modułów.
2. Udział interesariuszy zewnętrznych, szczególnie poprzez prace Rady Konsultacyjnej, w budowaniu kultury jakości i działaniach na rzecz doskonalenia oferty dydaktycznej można uznać za zaawansowane. Współpraca z interesariuszami zewnętrznymi umożliwia prawidłowe realizowanie studenckich praktyk zawodowych na studiach licencjackich mimo, że przyjęto ogólnoakademicki profil kształcenia.
3. Kierunkowe efekty kształcenia opisano w sposób zrozumiały, pokrycie efektów kierunkowych przez efekty przedmiotowe jest pełne, praktyki zawodowe ułatwiają realizację efektów umiejętności, a same praktyki są organizowane poprawnie. Również weryfikacja osiąganych efektów kształcenia, w opinii studentów, jest obiektywna chociaż nie została sformalizowana.
4. Wysoko należy ocenić infrastrukturę dydaktyczną Uczelni. Wyposażenie sal dydaktycznych sprzyja osiągnięciu końcowych efektów kształcenia. Godny podkreślenia jest także fakt, że tematyka i zakres badań naukowych pracowników ocenianego Wydziału jest dobrze powiązany z programem kształcenia.
5. System pomocy materialnej funkcjonuje sprawnie, pozytywnie też należy ocenić opiekę dydaktyczną nad studentami.

Zidentyfikowane zastrzeżenia

1. Studia magisterskie kierunku *turystyka i rekreacja* realizowane są w trakcie trzech semestrów zajęć. Wywołuje to konieczność dużej kumulacji zajęć, a przede wszystkim konieczność zwiększenia nakładu samodzielnej pracy studentów żeby osiągnąć wszystkie założone efekty kształcenia.
2. System WSZJK nie obejmuje oceny działalności pracowników administracji, biblioteki i pracowników pomocniczych, oceny bazy dydaktycznej, środków wsparcia dla studentów oraz przepływu informacji. Pożądane jest zapewnienie kompleksowych rozwiązań, które uwzględnią również te obszary procesu dydaktycznego.
3. Udział studentów w procesie doskonalenia jakości kształcenia jest niewystarczający. Uczelnia powinna zapewnić większą liczbę studentów w Radzie Wydziału, a także włączyć studentów w prace komisji ds. Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia. Wskazane jest także lepsze wyjaśnienie studentom znaczenia ankietyzacji zajęć, a może także hospitacji dla podnoszenia jakości kształcenia i budowania kultury jakości w Uczelni.
4. Należy przygotować procedury pozwalające wykorzystywać zwrotne informacje z ankietyzacji studenckiej na temat jakości zajęć, a także oceny programów nauczania w połączeniu z oczekiwaniami studentów w procesie doskonalenia jakości kształcenia. Udostępniona dokumentacja nie pozwala w pełni ocenić efektywności podejmowanych działań w ramach WSZJK w odniesieniu do kierunku *turystyka i rekreacja*. System powinien zapewnić też możliwości lepszej organizacji procesu dydaktycznego, tak, żeby wyeliminować negatywne opinie pojawiające się w ankietach oceniających.

Uwaga: jeżeli wyjaśnienia przedstawione w odpowiedzi na raport lub we wniosku o ponowne rozpatrzenie sprawy z wizytacji będą uzasadniały zmianę uprzednio sformułowanych ocen raport powinien zostać uzupełniony. Należy syntetycznie omówić wyjaśnienia, dokumenty i dodatkowe informacje, które spowodowały zmianę oceny (odnieść się do każdego kryterium odrębnie, a ostateczną ocenę umieścić w Tabeli nr 3).

Tabela nr 3

Kryterium	Stopień spełnienia kryterium				
	Wyróżniająco	w pełni	znacząco	częściowo	niedostatecznie
8.Wewnętrzny system zapewnienia jakości		X			

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu w odpowiedzi na raport PKA z wizytacji kierunku *turystyka i rekreacja* przeprowadzonej przez Zespół Oceniający 13-14 czerwca 2015 roku przygotowała wyczerpującą odpowiedź, w której dokładnie ustosunkowała się do sformułowanych wniosków i zaleceń.

Na podstawie odpowiedzi Uczelni możemy uznać podwyższenie oceny kryterium 8. *Wewnętrzny system zapewnienia jakości* do poziomu „w pełni”. Wyjaśniono, że ocena nauczycieli przez studentów oraz przeprowadzane hospitacje są realizowane, a informacje z ich analiz będą dokładniej wykorzystywane w procesie podnoszenia jakości kształcenia. Wyjaśniono też, że uwagi sformułowane przez Zespół PKA wyniknęły przede wszystkim z niewystarczającego zaprezentowania stanu i zakresu działań realizowanych w Uczelni w tym zakresie. Zawarte w odpowiedzi informacje pozwalają stwierdzić, że wewnętrzny system zapewnienia jakości kształcenia w zakresie ocen prowadzonych zajęć dydaktycznych jest wystarczająco wnikliwy. Ponadto Uczelnia deklaruje wykorzystywanie wyników z oceny studenckiej i hospitacji w arkuszu okresowej oceny nauczycieli akademickich. Uczelnia zgadza się też z uwagą o niewystarczającej reprezentacji oraz zaangażowaniu studentów w gremiach decyzyjno-opiniotwórczych i deklaruje, że formalnie studenci są reprezentowani w Komisji Zapewnienia Jakości Kształcenia oraz od stycznia br. w Radzie Wydziału Ekonomiczno-Menedżerskiego WSH.

Przekazane informacje z WSH we Wrocławiu pozwalają pozytywnie rekomendować PKA przyznanie akredytacji programowej dla kierunku *turystyka i rekreacja* studiów pierwszego i drugiego stopnia o profilu ogólnoakademickim bez zastrzeżeń.